

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Buddhistické symboly v díle básníka Han Shana

Buddhist Symbols in Han Shan's Poetry

OLOMOUC 2012 **Barbora Polášková**

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Kamila Hladíková

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité
prameny a literaturu.

V Olomouci dne 16. listopadu 2011

.....

podpis

Anotace

Příjmení a jméno autora:	Polášková Barbora
Název katedry a fakulty:	Katedra asijských studií, Filozofická fakulta
Název diplomové práce:	Buddhistické symboly v díle básníka Han Shana
Vedoucí diplomové práce:	Mgr. Kamila Hladíková
Počet znaků:	73 937
Počet příloh:	5
Počet titulů použité literatury:	16
Klíčová slova:	tangská poezie, Han Shan, buddhismus, chanový buddhismus

Cílem této bakalářské diplomové práce je stručně popsat, jak se buddhistické motivy uplatňují v poezii za dynastie Tang, následně provést podrobnější rozbor buddhistických symbolů v poezii tangského básníka Han Shana a zmínit se rovněž o jeho životě.

Poděkování

Velké poděkování patří vedoucí mé bakalářské diplomové práce, paní Mgr. Kamile Hladíkové, za odborný přístup a cenné rady, kterými pomáhala vytvořit a usměrnit tuto práci. Chtěla bych poděkovat také přátelům a rodině za jejich podporu po celou dobu vznikání této práce.

Seznam zkratk

č. – čínsky

j. – japonsky

p. - pálijsky

skt. - sanskrtsky

Ediční poznámka

V bakalářské diplomové práci je použita oficiální čínská transkripce *pinyin* a tradiční čínské znaky doplněné pro přehlednost jejich zjednodušenou podobou. Záměrně není použita česká standardní transkripce.

Co se týče termínů buddhistické filozofie, jsou uvedeny v závorce za českým ekvivalentem sanskrtsky a pálijsky podle knihy *Malá encyklopedie buddhismu* Vladimíra Miltnera. Pokud je to termín vyžadující rovněž překlad do čínštiny, pak je tento termín uveden v *pinyinu* i ve znacích v téže závorce.

Všechny básně použité v bakalářské diplomové práci jsou citovány ze dvou básnických sbírek *Básně z Ledové hory* a *Nad nefritovou tůňí jasný svit*, což jsou české překlady čínských básní básníka Han Shana přeložené Alenou Bláhovou, Olgou Lomovou a Martou Ryšavou.

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Materiály a metody	11
3. Buddhistické motivy v tangské poezii	12
4. Han Shan.....	14
4.1 Problémy s datací a básnickovým pravým jménem	14
4.2 Lü Qiuyinova předmluva	16
4.3 Han Shanův život - původ a odchod do hor.....	18
4.4 Po Han Shanově smrti.....	24
5. Han Shanova poezie	27
5.1 Celkový počet dochovaných Han Shanových básní a jejich odkaz.....	27
5.2 Chanový buddhismus (č. chan, j. zen)	28
5.3 Buddhistické symboly v Han Shanově poezii	30
6. Závěr.....	47
7. Resumé v anglickém jazyce	48
8. Prameny a literatura.....	49
Prameny.....	49
Sekundární literatura.....	49
Seznam příloh	51
Přílohy	52

1. Úvod

Buddhismus jako takový má své kořeny v Indii. Do Číny se začal šířit ve 3. století př. n. l., za vlády císaře Ašóky (273-232 př. n. l.). V 1. století př. n. l. vzniklo tzv. Kušánské impérium (táhlo se od střední Asie po střední Indii), kde se buddhismus šířil podél obchodních cest a po hedvábné stezce. Nejmocnějším panovníkem tohoto impéria byl Kaniška. Kaniška podpořoval šíření buddhismu i buddhistické umění a nechal také postavit mnoho buddhistických klášterů. „Počátek šíření buddhismu však se v čínské buddhistické tradici spojuje až s příběhem císaře Mingdi (56-76 n. l.), který ve snu viděl před svým palácem vznášející se zlatou postavu, již pokládal za božstvo. Jeden z ministrů mu sen vyložil tak, že představoval Buddhu, který byl osvíceným učitelem v Indii, měl schopnost levitace a jeho plet' zlatě zářila. Císař pak vyslal diplomatické poselstvo ke kušánskému dvoru do Indie, které se vrátilo s buddhistickými texty, sochami a skupinou mnichů, pro které prý císař založil klášter poblíže hlavního města, kterým tehdy byl Luoyang na Žluté řece.“¹ V té době se pomalu začal mísit místní čínský taoismus s příchozím buddhismem, což dalo později vzniknout chanovému buddhismu. Byly překládány buddhistické texty a vznikala nová centra a střediska buddhismu. Důležitou osobou v procesu rozvoje buddhismu v Číně byl Fa Xian, poutník, který putoval z Číny do Indie a zpět a přinesl s sebou velké množství buddhistických textů, které posléze přeložil. Buddhismus se zpočátku šířil především ve vyšších vrstvách, na dvorech panovníků, mezi intelektuály, později ale také mezi prostým lidem, který jej obohatil o mystické a šamanské prvky. Rovněž císař Wudi (502-549) podporoval buddhismus v Číně. Za dynastie Sui (581-618) a Tang (618-907) byl již buddhismus v Číně pevně zakotven. Avšak císař Wuzong (840-846) propagoval konfucianismus, a proto nechal zbořit ohromné množství klášterů a svatyní. To však buddhismu nezabránilo v přežití – byl v Číně natolik zakořeněn, že nevymizel.²

Tato bakalářská diplomová práce nese název *Buddhistické symboly* v díle básníka Han Shana. Práce je rozdělena na tři hlavní části. První část práce nastiňuje, jak se obecně uplatňuje používání buddhistických motivů v tangské poezii. Druhá část pojednává o životě tangského básníka, buddhistického mnicha a poustevníka Han Shana, který asi

¹ WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 325.

² WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 323-328.

ve svých třiceti letech odešel od rodiny a venkovského způsobu života do hor, kde žil v souladu s přírodou a filozofií chanového buddhismu, bez majetku a daleko od lidí. Jeho jediným majetkem, který si ze „světa lidí“ do hor odnesl, bylo pouze pár oblíbených klasických knih, jež mu dělaly společnost po celá dlouhá léta strávená na tomto odlehlém a chladném místě. Cílem jeho odchodu bylo nalezení vlastní pravé podstaty, svého buddhovství, čisté mysli. Aby jeho snažení nebylo marné a povzbudilo také příští generace, vepisoval své myšlenky ve formě básní do okolní krajiny, kde to jen bylo možné. Ty pak byly sesbírány a vznikla tak jediná sbírka Han Shanových básní. Byla opisována a překládána a dnes je příkladem unikátní a svěbytné poezie. Tato část práce rovněž rozebírá problematiku datace Han Shanova narození a smrti související s problémem autorství básní, které jsou sice připisovány jemu, ale autorem mohl být stejně tak někdo jiný. Třetí a zároveň nejrozsáhlejší část práce zkoumá buddhistické symboly a motivy v Han Shanově poezii. Han Shan ve svých básních používá tak bohatou paletu buddhistických symbolů jako žádný jiný básník jeho doby. Tyto symboly jsou v práci rozděleny na malé podkapitoly. První z nich jsou symboly zastupující tzv. buddhovskou podstatu jedince, dále jsou to symboly pro osvícení a probuzenou mysl, následují negativní symboly pro strasti a poslední jsou zvířecí motivy. Každý symbol je vysvětlen a podpořen příkladovou básní (nebo i vícero básněmi), které tento symbol obsahují. Třetí kapitolu své práce tedy považuji za stěžejní.

Cílem této bakalářské práce je tedy vytvořit přehled buddhistických symbolů objevujících se v poezii tangského básníka Han Shana a vysvětlit význam pojmů skrytých za těmito symboly z hlediska buddhistické filozofie.

2. Materiály a metody

K napsání této bakalářské diplomové práce jsem používala sekundární literaturu o buddhismu a čínské poezii, z pramenů především dvě básnické sbírky - *Básně z Ledové hory* a *Nad nefritovou tůň jasný svit*, což jsou Han Shanovy básně přeložené českými překladatelkami z čínštiny do češtiny. Téměř každá báseň ze sbírky *Básně z Ledové hory* je navíc obohacena poznámkami ve spodní části strany, jež umožňují laickému čtenáři pochopit některé symboly (většinou buddhistické a taoistické), literární aluze, odkazy na jiná díla klasické čínské literatury, historické pozadí vzniku básně, ale také je z nich možno vyčíst některé Han Shanovy biografické údaje. V kapitole *Han Shanův život – původ a odchod do hor* jsem vlastními Han Shanovými básněmi podpořila informace o jeho životě známé z různých biografií či předmluv k básnickým sbírkám jeho básní. Podrobným pročitáním českých překladů Han Shanových básní jsem postupně narážela na opakující se buddhistické symboly, jejichž význam je vyložen v poznámkách překladatelek nebo také v literatuře o buddhismu. Z těchto symbolů jsem ve stati této práce udělala přehled doplněný vysvětlením základních tezí buddhistické nauky a také příkladovými Han Shanovými básněmi, v nichž se daný symbol objevuje.

Velkým pomocníkem mi byly rovněž předmluvy obou výše zmíněných básnických sbírek, které obsahují obecně známé informace o Han Shanovi a také překlad významné tzv. Lü Qiuyinovy předmluvy.

K pochopení buddhistické filozofie rovněž přispěl můj zájem o Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü, navštěvování buddhistického meditačního centra v Rožnově pod Radhoštěm a účast na přednáškách učitelů Buddhismu Diamantové cesty.

3. Buddhistické motivy v tangské poezii

Poezie, která vznikala za vlády dynastie Tang (618-907), je dnes považována za skvost a vrchol klasické čínské poezie. Tangští básníci využívali širokou paletu témat a žánrů, od dvorské poezie často spjaté s milostnou tematikou přes poezii společenskokritickou a hrdinskou (neboli „pohraniční“) až po přírodní a reflexivní lyriku. Oblíbené bylo také napodobování lidové poezie, historická a mytologická témata a skládání příležitostných básní na rozličná témata. Po celou dobu trvá zájem o buddhismus, především pak ve středním období tangské poezie (776-820), který je patrný ve spojení s přírodní lyrikou, a to v největší míře u básníka a malíře Wang Weie (王維/王维 699/700-760/761).³

Ten bývá nazýván „buddhou básnictví“, jelikož celé jeho dílo a zejména jeho přírodní lyrika je silně ovlivněna buddhismem (chanovým buddhismem). Wang Wei se o buddhismus velice podrobně zajímal, studoval ho a také ho praktikoval.⁴

Filozofické smýšlení autorů přírodní lyriky bylo silně ovlivněno jak taoismem, tak buddhismem. Jak bylo zmíněno již v úvodu, buddhismus se z Indie postupně rozšířil až do Číny, kde se smísil s taoismem v jeden celek - v novou školu nazvanou chan (chanový buddhismus, viz. kapitola 5.2. s. 28). Jak píše Karel Werner ve své knize „ Daoismus byl zpočátku vůbec pokládán za zcela souhlasný s Buddhovým učením.“⁵ To, co je v taoismu označováno slovem *dao* (道) a charakterizováno jako přirozený řád věcí nebo kosmická síla, je v buddhismu nazýváno *dharma*, tedy pravda, Buddhova nauka.

Buddhistické motivy jsou v tangské poezii jednoznačně spjaty s přírodou. Tangští autoři přírodní lyriky hledali odpovědi na filozofické otázky v přírodě. Jednou z jejich praktik bylo hledat buddhovskou podstatu (č. foxing 佛性), tedy prázdnotu všech jevů, v kontemplaci přírody. Důkladné pozorování přírody a jejích krás dovede člověka (pozorujícího) k závěru, že vše kolem něho má hlubší smysl, a toto pochopení může vést až k probuzení (č. wu 悟), tedy k pochopení pravdy.⁶ V tomto směru byly u básníků, ale i u aristokratů, úředníků a politiků, kteří hledali odpočinek, oblíbené vycházky

³ LOMOVÁ, *Poselství krajiny: Obraz přírody v díle tchangského básníka Wang Weje*, 1999, s. 9.

⁴ LOMOVÁ, *Poselství krajiny: Obraz přírody v díle tchangského básníka Wang Weje*, 1999, s. 15-18.

⁵ WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 325.

⁶ LOMOVÁ, *Poselství krajiny: Obraz přírody v díle tchangského básníka Wang Weje*, 1999, s. 43-46.

do přírody spojené s dalšími aktivitami jako například se skládáním básní a jejich recitací, s hudbou a zpěvem.⁷

Básníci hledali v přírodě útěchu a zároveň si na změnách přírody během střídání ročních dob ověřovali a uvědomovali vlastní smrtelnost. Stejně jako lidský život sestává z různých fází jako je narození, dětství, dospělost, stáří a smrt, tak i příroda je během dne a roku podrobena změnám – na jaře se vše rodí, pučí, raší, kvete, v létě je vše při plné síle a kráse, na podzim se vše uklidňuje a v zimě umírá nebo ulehává k zimnímu spánku. Vše je tak přirozené a podrobené řádu vesmíru (*dao*). Když člověk pochopí přirozený řád věcí v přírodě a smíří se s faktem, že nic v přírodě není věčné, je pro něho jednodušší pochopit vlastní smrtelnost a změny jeho fyzického těla v průběhu let. Tak v čínské poezii vznikl názor, že roční cyklus a změny v přírodě jsou úzce spjaty s vnitřním světem člověka, tedy s jeho pocity, náladami, myšlenkami a stavy mysli.⁸ Umělci a básníci především jsou citlivé osobnosti a tyto změny vnímají několikanásobně intenzivněji než ostatní lidé a promítají tak své pocity do básní.

Příroda je ve své podstatě čistá, tak jako je čistá buddhovská podstata každé bytosti. Pozorováním přírody je tak možno pochopit vlastní podstatu, jedinou pravou skutečnost. Věčným tématem pro tangské básníky byla tedy pomíjivost, smrtelnost, nestálost všech věcí a jevů a běh času,⁹ který nezná slitování a mění mládí ve stáří, krásu v ošklivost a přítomnost v minulost. S tématem neutěšeného běhu času se ve svých básních potýkal i Han Shan. Je to téma bolestné pro ty, jež milují život, a tím Han Shan byl. Čím je člověk starší, tím má méně času k uskutečnění vytouženého cíle – k rozpoznání vlastní buddhovské podstaty a dosažení probuzení.

⁷ LOMOVÁ, *Poselství krajiny: Obraz přírody v díle tchangského básníka Wang Weje*, 1999, s. 40-41.

⁸ LOMOVÁ, *Poselství krajiny: Obraz přírody v díle tchangského básníka Wang Weje*, 1999, s. 23-25.

⁹ LOMOVÁ, *Poselství krajiny: Obraz přírody v díle tchangského básníka Wang Weje*, 1999, s. 38-39.

4. Han Shan

Han Shan (寒山) byl buddhistický mnich, poustevník a básník žijící v období vlády čínské dynastie Tang (唐), jejíž existence se datuje do let 618-907.¹⁰ O jeho životě toho není mnoho známo, v podstatě ani není jisté, kdo to vůbec Han Shan byl a kdy přesně žil. Známý jsou jen některé obecné informace vyplývající z obsahu jeho básní ve formě „shi“ (詩/诗),¹¹ které zanechal roztroušené na různých místech ve volné přírodě, jako například vyryté na stvolech bambusů, stromech, kamenech, skalních stěnách a na zdech vesnických stavení.¹² Celkem se takových básní našlo na tři sta. Takto nalezené básně byly posléze sesbírány, pečlivě uchovány a během století opisovány.

4.1 *Problémy s datací a básníkovým pravým jménem*

Co se týče století, ve kterém Han Shan žil, nejpravděpodobnější se zdá být počátek 7. století,¹³ tedy raná doba vlády dynastie Tang. Tato informace se ale u autorů knih o Han Shanovi či u překladatelů jeho poezie různí. Ani americký sinolog Robert G. Henricks neuvádí v předmluvě své knihy *The Poetry of Han-shan: The Complete, Annotated Translation of Cold Mountain*¹⁴ žádné přesné datum Han Shanova narození či smrti. Píše, že se názory na tuto problematiku liší a za období Han Shanova života se považuje raná doba vlády dynastie Tang či dokonce období vlády dynastie Sui (隋 581-618) až po pozdní období vlády dynastie Tang.

¹⁰ Datace období vlády dynastie Tang se v různých zdrojích liší, občas se udává jako konec této dynastie rok 906.

¹¹ Jako „shi“ je v čínské poezii označována básnická forma, která se zaměřuje především na přírodní lyriku (tzv. báseň „shi“ o horách a řekách (č. shanshuishi 山水詩/山水诗). Podrobnější definici poskytuje Olga Lomová ve své knize *Poselství krajiny: Obraz přírody v díle tchangského básníka Wang Weje* (1999, s. 21): „Báseň š‘ je z definice subjektivní lyrická skladba, jejíž autor pod vlivem určitého podnětu hovoří o svých pocitech a myšlenkách.“

„[Básně ve formě] shi se „prozpěvovaly“, často se skládaly „po paměti“ a teprve dodatečně byly zapisovány. Zejména čtyřverší bývala v tangské době zhudebňována a stávala se populárními písněmi své doby.“ (LOMOVÁ, *Čítanka tangské poezie*, 1995, s. 12).

¹² RYŠAVÁ, *Nad nefritovou tůň jasný svět*, 1987, s. 237 (doslov).

¹³ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 24 (předmluva).

¹⁴ HENRICKS, *The Poetry of Han-shan: The Complete, Annotated Translation of Cold Mountain*, 1990, s. 3 (předmluva).

Jedním ze způsobů, jak nahlížet na problematiku datace Han Shanova života, je vyčíst případné informace či náznaky z obsahu jeho básní. Autor básní se zabývá buddhistickými tématy a zaplňuje básně spoustou symbolů, opovrhuje pravidelným veršem – takový přístup pozorujeme až v pozdním období vlády dynastie Tang. Klasická tangská báseň, tzv. „lüshi“ (律詩/律诗),¹⁵ je totiž báseň pravidelná, osmiveršová, s počtem slabik pět či sedm. Han Shanovy básně obsahují kritiku buddhistických mnichů, soucit s chudými, nadšení pro krásy přírody. Jelikož narážky na časové údaje v básních si občas odporují, je třeba počítat i s možností, že ne všechny básně připisované Han Shanovi musí nutně pocházet z jeho ruky.

Robert G. Henricks ve své výše zmíněné knize zdůrazňuje jméno kanadského sinologa Edwina George Pulleyblanka a jeho přínos co se týče datace Han Shanových básní. E. G. Pulleyblank ve svém článku *Linguistic Evidence for the Date of Han-shan*¹⁶ rozděluje na základě rýmů 311 Han Shanových básní do dvou skupin: básně zařazené do první skupiny jsou výrazně početnější a vznikly v raném období vlády dynastie Tang nebo dokonce i Sui, zatímco básně druhé skupiny se řadí do pozdního období vlády dynastie Tang. Z toho R. G. Henricks vyvozuje, že Han Shan žil a tvořil pravděpodobně v raném období vlády dynastie Tang či Sui, a že v pozdním období vlády dynastie Tang byly k Han Shanovým básním přidány jeho přívrženci či napodobitelé další básně (ty, které evidentně vznikly později).

Fakt, že ani jedna z nalezených básní nebyla opatřena nadpisem ani datem vytvoření a že všechny byly anonymní, nahrává spekulacím, kdo je vlastně jejich autorem. Mohl jím být sám autor předmluvy ke sbírce Han Shanových básní, jistý prefekt Taizhou (台州) Lü Qiuyin, nebo snad Han Shanovi následovníci a obdivovatelé?

Další záhadou Han Shanova života je samo jeho pravé jméno, které neznáme. Dochovala se nám jen jeho přezdívka „Mistr z Ledové hory.“ V době, kdy odešel od své rodiny a přátel do hor, se usídlil v pohoří Tiantai (č. Tiantaishan 天台山/天台山,

¹⁵ „Lüshi“ neboli báseň v novém stylu (č. jintishi 近體詩/近体诗 nebo také 今体诗) byla nejpoužívanější básnickou formou na počátku vlády dynastie Tang. Pro vytvoření této klasické pravidelné básně byla dána jasná pravidla: báseň by měla sestávat z osmi veršů, verše musejí být buď pětislabičné či sedmislabičné, v celé básni musí být použit stejný rým, rýmovat by se měly sudé verše a měly by se pravidelně střídát slabiky s rovnými a lomenými tóny. (LIU, *The Art of Chinese Poetry*, 1962, s. 26; LOMOVÁ, *Čítanka tangské poezie*, 1995, s. 16-17).

¹⁶ PULLEYBLANK, *Linguistic Evidence for the Date of Han-shan*, 1978.

lze přeložit jako Nebeská terasa) nacházející se na jihu dnešní provincie Zhejiang (浙江), na hoře jménem Zelená stěna či Ledový útes.¹⁷ Přestal používat své původní rodné jméno (které neznáme) a převzal za vlastní jméno této hory. Jméno Han Shan lze tedy do češtiny přeložit jako Ledová hora či Mrazivá hora (slovo shan 山 značí horu, slovo han 寒 znamená studený, chladný, ledový). Překladatel Han Shanových básní Peter Stambler ve své předmluvě ke knize *Encounters with Cold Mountain*¹⁸ označuje jméno Han Shan jako jméno literární, tzv. literární pseudonym, který básník převzal podle názvu hory, u níž se usídlil.

4.2 Lü Qiuyinova předmluva

O Han Shanově životě se dovídáme především z předmluvy k jednosvazkové sbírce jeho básní, kterou údajně napsal jakýsi pan Lü Qiuyin, který byl na počátku vlády dynastie Tang představeným prefektury Taizhou.¹⁹ Přesné datum vzniku této sbírky Han Shanových básní není známo, stejně tak ani předmluva ke sbírce není datována. Nejpravděpodobnějším datem vzniku básnické sbírky se zdá být 8. století, tedy střední doba vlády dynastie Tang.²⁰ Roku 1189 napsal Zhinan ke sbírce doslov.²¹ Autor předmluvy, pan Lü Qiuyin, o sobě ve své předmluvě tvrdí, že byl významným hodnostářem a že se osobně setkal s Han Shanem a Shi Dem (拾得).²² Toto osudové

¹⁷ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 22 (předmluva).

¹⁸ STAMBLER, *Encounters with Cold Mountain*, 1996, (předmluva).

¹⁹ Taizhou je v současnosti městská prefektura nacházející se na východě čínské provincie Zhejiang.

²⁰ Han Shanovy básně byly pořádány do sbírek někdy ve druhé polovině 8. století, jenomže žádná z nich se nedochovala s výjimkou již zmíněné jednosvazkové sbírky opatřené Lü Qiuyinovou předmluvou. (BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 25 (předmluva)).

²¹ HENRICKS, *The Poetry of Han-shan: The Complete, Annotated Translation of Cold Mountain*, 1990, s. 3 (předmluva).

²² Shi De byl básník a mnich žijící v klášteře Guoqing. Byl zaměstnán tvrdou prací v klášterní kuchyni. Schovával pro Han Shana zbytky jídla a kuchyňské odpadky. Han Shan tento klášter navštěvoval a pomáhal Shi Demu v kuchyni. Shi De a Han Shan si byli velice blízcí a také podobní v mnoha ohledech. Oba se vzhledem podobali žebrákům, rádi spolu rozprávěli i mlčeli, smáli se a pokřikovali, oba byli prakticky nemajetní. O obou mužích kolovaly pověsti opředené tajemstvími. Například o Shi Dem se mezi lidmi říkalo, že byl Feng Ganem nalezen jako sirotek. Proto mu bylo dáno jméno „Nalezenec“ nebo „Sebranec“ (č. shi de 拾得). Shi De byl nejen laický mnich a kuchař, ale také básník. Dochovalo se několik jeho básní, které byly nalezeny v okolní krajině kláštera a hor spolu s těmi Han Shanovými. S Shi Dem a Han Shanem žil v klášteře také jejich společný mistr - Feng Gan. Tito tři přátelé tvořili tzv. Tiantaiskou trojici. Všichni tři byli totiž mnichy a básníky a byli považováni za inkarnace tří bódhisattvů – Han Shan jako inkarnace bódhisattvv nejvyšší moudrosti Mañdžušrího, Shi De jako inkarnace bódhisattvv Samantabhadry, což je ochránce všech

setkání s Han Shanem bylo Lü Qiuyinovi doporučeno buddhistickým mnichem jménem Feng Gan (丰干), který zázračně vyléčil Lü Qiuyinovu bolest hlavy. Feng Gan byl mistr Han Shana a Shi Deho v klášteře Guoqing (č. Guoqingsi 国清寺), vysoko postaveném v pohoří Tiantai a měl na starost vážení a čištění rýže v klášterní kuchyni. Říkalo se o něm, že jednoho dne přijel do kláštera na tygrovi,²³ a přestože byl buddhistickým mnichem, neholil si hlavu, nýbrž si nechával růst dlouhé vlasy. Mistr Feng Gan doporučil panu Lü navštívit klášter Guoqing a vyhledat tam dva podivíny (měl na mysli Han Shana a Shi Deho), kteří by mohli být panu Lü učiteli a rádci. Když pan Lü dorazil do kláštera, našel tyto dva podivíny, jak sedí u ohniště a smějí se. Poklonil se jim, ale jejich odpovědi na takto projevenou úctu byl jen smích a následný útěk z kláštera. Pan Lü nechal oběma mnichům poslat do kláštera nějaké věci denní potřeby včetně šatů a léků, které posel donesl až k Mrazivé hoře, kde se Han Shan schovával. Zhlédl tam Han Shana, jak vešel do jeskyně a ještě zakřičel, že ho přišli oloupit, ale jeskyně se za ním zavřela a nikdo ho již nikdy nespatriil. Proto pan Lü požádal jednoho z mnichů obývajících klášter, mnicha jménem Dao Qiao, aby posbíral všechny věci spjaté s těmito dvěma podivínskými mnichy. Při hledání byly po okolní krajině kláštera a pohoří Tiantai nalezeny básně, které byly opsány a uspořádány do knihy, k níž byla sepsána i tato předmluva.

Jenomže nepřítomnost přesného datování u předmluvy budí podezření, že se jedná o podvrh. R. G. Henricks ve své knize²⁴ vysvětluje, že v současnosti neexistují žádné informace o Lü Quiyinu, který by byl prefektem Taizhou na počátku období vlády dynastie Tang. Tvrdí, že v historii existovali dva muži jménem Lü Quiyin, ovšem ani jeden z nich není ten „pravý“.

R. G. Henricks podává ve své výše zmíněné knize jedno velice zajímavé vysvětlení týkající se možné identity Han Shana i pana Lü. Odkazuje na článek *A Study of Han Shan*²⁵ kritika jménem Wu Shiyu, v němž jeho autor píše, že muž, který tehdy navštívil Han Shana v klášteře, nebyl prefekt Taizhou, nýbrž prefekt Lizhou v raném období vlády dynastie

širitelů nauky a Feng Gan jako inkarnace buddhy Amitábhy ztělesňujícího moudrost a něhu. (BLÁHOVÁ-LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 10 (předmluva); MILTNER, *Malá encyklopedie buddhismu*, 1997, s. 134, 173, 23).

²³ Tygr je v buddhismu symbolem skrytých vášní, rušivých pocitů. Pokud si někdo dokáže tygra ochočit natolik, že na něm může jezdit, znamená to, že si ochočil i své rušivé emoce, zatímco je rozpoznal, nenechal se jimi ovlivnit a dokonce je dokázal využít ve svůj prospěch. (NYDAHL, *Buddha a láska: Cesta ke šťastnému partnerství*, 2008, s. 86-87).

²⁴ HENRICKS, *The Poetry of Han-shan: The Complete, Annotated Translation of Cold Mountain*, 1990, s. 4 (předmluva).

²⁵ WU, *A Study of Han Shan*, 1957.

Tang nesoucí jméno Lü Qiuyin. Wu Shiyu svou teorii ještě rozvádí o další informaci, a to, že navštívený Han Shan byl ve skutečnosti muž jménem Zhe Yen, který spolu s panem Lü sloužil v armádě předtím, než se stal buddhistou a odešel žít do hor.

Dalším důvodem, proč se lze domnívat, že předmluva je podvrh, je literární styl, jakým je napsána. Kdyby byl Lü Qiuyin opravdu významným hodnotářem, jak o sobě píše, jeho jazyk by byl vytríbený a na vyšší úrovni. Z toho důvodu je možné připisovat autorství předmluvy nějakému mnichu či laikovi, který si mohl jméno Lü Qiuyin jen vypůjčil.²⁶

Přitom je tato předmluva tím nejhlavnějším materiálem, odkud je známa většina informací o tomto pozoruhodném básníku Han Shanovi. Tato slavná předmluva se také stala součástí mnoha čínských básnických antologií. Zmiňují se o ní také předmluvy dvou básnických sbírek Han Shanových básní přeložených z čínštiny do češtiny, které byly sestaveny českými překladatelkami pro potřeby českého čtenáře. Tyto básnické sbírky nesou název *Básně z Ledové hory*²⁷ a *Nad nefritovou tůň jasný svit*²⁸ (která navíc obsahuje 23 básní Shi Deho).

4.3 Han Shanův život - původ a odchod do hor

Informace o Han Shanově původu se liší. Některé tvrdí, že se básník narodil jako mladší syn v rodině císařského úředníka, jiné naopak upřednostňují názor, že Han Shan pocházel z venkovské rodiny vlastníků půdy, kterou i sami zčásti obdělávali.²⁹ V mládí získal na přání své matky klasické konfuciánské vzdělání. Je možné, že složil i některou z nižších císařských zkoušek a nějakou dobu zastával nepříliš významný úřad,³⁰ mohl být úředníkem či písařem. V následující básni Han Shan popisuje, jak je obtížné uspět u čínských úřednických zkoušek. Může to trvat i několik let.

*Jde-li o zprávy a závěry, nejsem k nepotřebě
tak proč jsem se jim nikdy nehodil?
Zkoušející ztrpčuje mi život
od zkoušky by mě rád vyhodil –
Všechno je to zřejmě vina osudu*

²⁶ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 15-16 (předmluva).

²⁷ CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*. Z čínštiny přeložila Alena Bláhová a Olga Lomová, 1998.

²⁸ CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůň jasný svit*. Z čínštiny přeložila Marta Ryšavá, 1987.

²⁹ RYŠAVÁ, *Nad nefritovou tůň jasný svit*, 1987, s. 245 (doslov).

³⁰ BLÁHOVÁ – LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 25-26 (předmluva).

*proto zase letos pokusím se uspět.
Jako slepý kluk, co na vrabce si zamířil
že by přece jenom netrefil?*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 141)

V následujícím úryvku básně Han Shan přiznává, že se stal úředníkem jen proto, že si to přála jeho matka (v tradiční konfuciánské společnosti byly děti ke svým rodičům povinovány úctou, oddaností a poslušností). Sám po tom vůbec netoužil a neměl k takovému zaměstnání žádný vztah, právě naopak – opovrhoval jím.

Sám dávám přednost loutně a knihám
Kariéra, vlivné postavení, co s tím
Úřad jsem přijal, jen abych vyhověl matce
V klobouku vystrojen, v kočáře, vedu si jako oddaný syn
[...]

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůňí jasný svit*, 1987, s. 19)

Han Shan velice rád četl, a to především klasické texty,³¹ jako například *Dao De Jing*³² (道德經/道德经) či *Knihu mistra Zhuanga*³³ (莊子/庄子), což je v jeho poezii výrazně patrné – část svých básní psal jako variace na příběhy z díla Laozi, Zhuangzi či ze spisů Konfuciových.³⁴ Brzy však úřadu zanechal a přestěhoval se se ženou

³¹ BLÁHOVÁ – LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 26 (předmluva).

³² *Dao De Jing* neboli *Knihu o Dau a ctnosti* je základní filozofický text taoismu, jehož autorem je Laozi (老子, asi 604-517 př. n. l.). Podle něj se také celý text nazývá Laozi. Původ díla se datuje do 6. století př. n. l. *Dao De Jing* byl a je hojně překládán do mnoha jazyků, i přestože je to velice obtížný text, který může být vykládán vícero způsoby. Už samotné vymezení obou jeho základních pojmů je skutečně problém. *Dao* (道) značí Cestu, ta může být chápána vícero způsoby – jako metoda či způsob, jak jednat, jako přírodní a mravní zákon, jako kosmický řád či počátek věcí, jako zdroj reality, jako lidská přirozenost. *De* (德) znamená ctnost, vnitřní či charizmatickou sílu, inteligenci či moudrost. *Jing* (經/经) je označení pro sútru či kanonickou knihu. Obecně se tento text dá považovat za rady udílené vladařům, návod, jak správně vládnout a jak harmonicky a smysluplně žít. (WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 300-303).

³³ *Knihu mistra Zhuanga* neboli *Zhuangzi* je taoistický text, který byl sepsán Zhuangem a jeho žáky a následovníky. Zhuangzi žil na přelomu 3. a 4. století př. n. l., v době válčících států. Je považován za nejvýznamnějšího filozofa taoismu. Celý text je v podstatě sbírkou příběhů, v nichž vystupují známé osoby čínské filozofie jako třeba Konfucius. Historky jsou většinou humorné, ale nutí čtenáře k hlubšímu zamyšlení. Zhuangzi si také rád hraje s jazykem, používá metafory a alegorie a píše básnickým jazykem, proto má jeho dílo rovněž velkou literární hodnotu. (WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 304-305).

³⁴ Konfucius (č. Kongfuzi 孔夫子) žil v letech 551-479 př. n. l. Narodil se v dnešní provincii Shandong a jeho rodiště se nazývá Qufu. Byl učitelem, vychovatelem a pracoval rovněž ve státní správě. Jeho učení je

a synem na venkov, kde žil nějakou dobu spokojeně jako prostý rolník a kde se chtěl věnovat studiu, četbě a přemýšlení nad řádem světa. Rád studoval, praktikoval rovněž alchymii a všemožná taoistická cvičení, která by mu zajistila dlouhý život.³⁵ Tyto životopisné informace popisuje například Han Shanova 111. báseň.

Jako chlapec jsem chodil orat se Spisy v opasku
od začátku jsem žil u staršího bratra
a protože mi všichni pořád něco vytýkali
a také vlastní žena se mi vyhýbala
přetrhl jsem všechna pouta světa prachu
jsem stále na toulkách a čtu, co chci.
Kdo z vás by mohl půjčit naběračku vody
rybě chycené v koleji u cesty?

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 145)

Jenomže takovýto život ho dlouhodobě neuspokojoval, a proto odešel podruhé, ale tentokrát sám, do pohoří Tiantai a stal se poustevníkem.³⁶ O této skutečnosti vypovídá pátý verš předcházející básně, ale také spousta dalších Han Shanových básní. Zde jsou příklady takových veršů.

Podle orákula jsem odešel na odlehlé místo
Tchien-tchaj – co k tomu více říct
[...]

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 149)

Vzpomínky na zážitky z dávných dob
od svodů světa lidí já obrátil se k jiným.

[...]

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 155)

zaznamenáno ve spise nazvaném *Hovory* (č. *Lunyu* 論語/论语), což jsou zápisky jeho rozmluv s žáky, Konfuciovy sebrané výroky. Konfucius zdůrazňoval etické chování, morálku, pevné mravní zásady, ctnost a vzdělanost. Odmítal vše nové a nabádal ke studiu minulosti a historie, z níž se lze mnohému naučit. Zformuloval také zásady řízení státu a vztah mezi vládcem a poddaným. Modelem ideální společnosti byl pro Konfucia patriarchát, v němž by měl být vztah dětí k rodičům (především vztah syna k otci) plný oddanosti, úcty a vzájemné lásky. (WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 312-314).

³⁵ BLÁHOVÁ – LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 26 (předmluva).

³⁶ BLÁHOVÁ – LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 26 (předmluva).

[...]
Zdalipak víte, že svět prachu opustil jsem rád
Své kroky namířil jsem k jižnímu převisu Ledové hory.

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s.156)

[...]
křik a lomož světa jsem nechal za sebou
[...]
od zmatku světa jsem se odpoutal
[...]

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 165)

K odchodu ze „světa prachu“³⁷ ho vedla především touha po dosažení poznání (probuzení, nirvány), po nalezení správné cesty (č. dao 道) a vnitřní síly (č. de 德). O samotě v nepřístupné krajině mu toto snažení mohlo přinést rychlejší a efektivnější výsledek. Skoro nic nevlastnil, jen oděv a svitek se sůtrou, což mu usnadňovalo plnit jeden ze stěžejních bodů na cestě k probuzení – na ničem nelpět, nic nežadat, po ničem netoužit. Mohl se nerušen oddávat rozjímání, meditaci a hledání dlouhého (nebo dokonce i věčného) života praktikováním dechových i gymnastických cvičení podobných józe či požíváním rostlinných drog a produktů alchymických pokusů. Dalšími dobrými vlastnostmi, které se Han Shan snažil pěstovat, byla ctnost, pomáhání druhým, soucit k lidem, zvláště k těm chudým, pravdomluvnost a neubližování zvířatům. Han Shan byl totiž vegetarián, což je patrné v několika jeho básních, kde se vyjadřuje, že zabíjení zvířat pro obživu je špatné (viz. s. 44-45).

Kdy k tomuto zásadnímu rozhodnutí odebrat se do hor vlastně došlo? Z Han Shanových básní je možné vyčíst, že se to událo přibližně ve třiceti letech jeho života. Následují básně či úryvky básní, z nichž je to patrné.

Na Chan-šan jsem kdysi přišel posedět
Zůstal jsem dlouho, celých třicet let
Včera jsem navštívil přátele a příbuzné
Většina z nich už odešla ke Žlutým pramenům
[...]

³⁷ Termínem *rudý prach* je v buddhismu označován svět lidí, který se vyznačuje svou nestálostí. (BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 113 (poznámka k básni)).

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 160)

*Přišel jsem na svět před třiceti lety.
Stále jen na toulkách, tisíce mil
od Jang-c'-ťiangu obrostlého travou
k rudému prachu na sever jsem dorazil
míchal jsem elixíry a nesmrtelnost hledal
studoval spisy a Knihy dějin přednášel
dnes cestu domů na Chan-šan jsem našel znovu.
Do proudu hlavu vkládám, uši umývám.*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 146)

V básni č. 49 píše Han Shan mimo jiné i o svém návratu do rodného místa poté, co strávil třicet let v horách. (Han Shan tedy pravděpodobně opustil rodinu a domov ve třiceti letech a v horách strávil celkem asi padesát let. To lze vyčíst z jeho básní, ovšem není to jistá informace.) Důkaz toho, že se Han Shan vracel z hor domů, podávají i další básně.

Jenomže život v horách nebyl vůbec jednoduchý. Ve svých básních si Han Shan stýská, že i když miluje přírodu a život v horách, přesto mu chybí přátelé i rodina, je osamocený, mívá hlad a v jeskyni mu bývá zima. Jasně o tom vypovídají následující dvě básně. Obě začínají výčtem toho, čím vším je příroda schopna potěšit srdce člověka, jaké krásné obrazy nám nabízí, ale v závěru básně nastává zlom – přes veškerou vlídnost a krásu přírody se v ní básník cítí opuštěn.

*Nový rok přišel a smutný starý zmizel
čerstvými barvami zjara září svět
divoké květy se usmívají nad zeleným jezerem
vrcholky hor tančí v modrém oparu
včely a motýli dovádějí spokojeni sami sebou
smím sdílet radost ptáků i ryb
však touha po příteli mne neustále trýzní
do rána se z boku na bok obracím
a nezamhouřím oka*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 157)

*Svobodně letí můj pohled až k Tchien-tchaji
sám a vysoko nad stádem vrcholků
vítr šumí a rozhoupává bambus a borovice*

*měsíc se třpytí v příboji dalekých pobřeží
shlížím dolů na zelený lem hory
s Bílými oblaky o tajemné nauce rozprávím
hory a řeky jsou příjemné mému divokému srdci
hluboko v nitru však o příteli sním*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s.159)

Han Shan byl ostatními lidmi považován buď za blázna, nebo za bódhisattvu.³⁸ Jeho bláznovství a podivínství bylo přičítáno nejspíše tomu, že se často bezdůvodně smál, křičel a tančil, tleskal si do dlaní a rozmlouval sám se sebou.³⁹ (Totéž dělali i jeho dva společníci, Shi De a Feng Gan). Každopádně to byl člověk radostné povahy. Dále o něm víme, že byl chudý a po svém odchodu do hor se stal tulákem a žil v jeskyni. Byl vyhublý, zestárlý, zpustlý, byl oblečen v roztrhaných šatech, obut byl v obyčejných dřevácích, na hlavě nosil čapku z březové kůry, ale cokoli vyřkl, dávalo hluboký smysl, pokud se nad významem jeho slov člověk zamyslel.⁴⁰ Han Shan sám sebe popisuje například v těchto dvou básních.

*Obzor za obzorem všude kolem krása hor a vod
Oblaka, mlhy jsou jejich zelení lem
Mlha se sráží v kapky na mé čapce, sotva se jí dotkne
Rosa utkvívá na mém plášti slaměném
Jak tulák či poutník na nohou opánky z lýka
Hůl z křivé staré větve vistarie⁴¹
Ohlédnou-li se kdy a vzpomenu na prašný svět venku
Zdá se mi být jen snem, tak cizí mi je*

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůňí jasný svit*, 1987, s. 44)

*Potká-li dnes někdo Chan-šana
jistě označí ho za blázna.
Můj zjev není zrovna přitažlivý
tělo se ranci hadrů podobá.*

³⁸ Bódhisattva (skt., č. pusa 菩薩/菩萨, p. bodhisatta) – ten, kdo téměř dosáhl procitnutí (stavu buddhovství). Tohoto stavu (procitnutí, vyvanutí, nirvány) se dobrovolně vzdává, aby mohl pomáhat těm, kteří tohoto stavu ještě nedosáhli. Proto se neustále znovuzrozuje. Bódhisattvové jsou bytosti obdařené obrovským soucitem a moudrostí. (MILTNER, *Malá encyklopedie buddhismu*, 1997, s. 53-54).

³⁹ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 8 (předmluva); RYŠAVÁ, *Nad nefritovou tůňí jasný svit*, 1987, s. 238-239 (doslov).

⁴⁰ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 8-9 (předmluva); RYŠAVÁ, *Nad nefritovou tůňí jasný svit*, 1987, s. 7-8 (předmluva).

⁴¹ Vistarie čínská je nádherná mohutná popínavá dřevina dorůstající výšky až 15 metrů a kvetoucí modrofialovými květy.

Mým slovům nikdo nerozumí
když druzí řeční, ústa zavírám.
Vy, kteří neustále pospícháte sem a tam
zkuste jednou dojít na Chan-šan.

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 172)

Takový skromný život v horách Han Shana velmi silně přimkl k přírodě. Stranil se lidí, rád se toulal v horách a psal básně. Když už se Han Shan cítil v horách příliš osamocený, navštěvoval klášter Guoqing a jeho obyvatele, především své dva nejvěrnější přátele mistra Feng Gana a kuchaře Shi Deho. V následující básni se o nich Han Shan zmiňuje.

Zvykl jsem si na život v odlehlé skrýši
jen občas zajdu do kláštera Kuo-čching.
Když pak diskutuji se starým Feng-kanem
přidá se k nám většinou i Š'-te.
Samotný vracím se na Chan-šan
tam není nikdo, s kým bych žertoval.
Ptáte se po vodě beze zřídla
zapečeť zřídlo – a vodu nevyčerpáš.

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 167)

4.4 Po Han Shanově smrti

Několik desítek let po své smrti, v průběhu 8. století, byl Han Shan uctíván jako buddhistický světec a vzor všech taoistů.⁴² Jeho básně se staly velice populární, a byly opisovány, napodobovány a pořádány do sbírek (viz. pozn. 19). Po pádu dynastie Song (宋 960-1279), tedy ve 13. století, začal zájem o Han Shana upadat zároveň s odklonem od buddhismu a taoismu a příklonem ke konfucianismu. Posléze byl Han Shan jako básník v Číně téměř zapomenut. Ovšem v Japonsku byli Han Shan (pod japonským jménem Kanzan), Shi De (pod japonským jménem Jittoku) i Feng Gan (j. Bukan) uctíváni v zenových kláštorech a prostřednictvím zenu a zenového buddhismu ovlivnil Han Shan také japonské myšlení, japonskou literární tvorbu i výtvarné umění.⁴³ Han Shan a jeho dílo

⁴² BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 24-25 (předmluva).

⁴³ BLÁHOVÁ – LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 30 (předmluva).

bylo znovuobjeveno na počátku 20. století, přesněji během čínského Májového hnutí (1919), jehož snahou bylo nastolit novou kulturu a nový jazyk a odvrhnout a kritizovat vše staré. Han Shan byl ve své době v podstatě také takovým „Májovcem“⁴⁴ – kritizoval společnost, upozorňoval na velký rozdíl mezi chudými a bohatými, vysmíval se lidem zaslepeným vlastním úspěchem, kariérou a bohatstvím, kritizoval také mnichy či hlupáky, vzepřel se některým přísným a komplikovaným pravidlům pro psaní poezie a tvořil podle své chuti. Tím se v mnohém podobal zastáncům Májového hnutí. Han Shan je také poměrně dobře známý v Evropě i v USA. V 50. letech 20. století Han Shan inspiroval také americké beatniky, především Jacka Kerouaca,⁴⁵ který se zajímal o buddhismus, zejména o chan (č. 禪/禪, j. zen), a který ve svém románu *Dharmoví tuláci*,⁴⁶ která je mimochodem věnována Han Shanovi, na buddhistickou filozofii přímo odkazuje. Hlavní postava tohoto románu, Japhy Ryder, je inspirována Kerouacovým dobrým přítelem - básníkem a překladatelem Han Shanových básní⁴⁷ Gary Snyderem.⁴⁸ Osoba Han Shana byla Kerouacovi blízká svým způsobem života a názory. Han Shan pro Kerouaca ztělesňoval člověka, který se vzdal materiálu, aby našel smysl života v přírodě a nemateriálním světě. A o to usilovala celá generace beatníků. U nás v České Republice už vyšly o Han Shanovi dvě básnické sbírky (viz. poznámka 27 a 28) a jsou v českých knihovnách běžně dostupné.

O Han Shanovi, Shi Dem a Feng Ganovi se dochovaly příběhy, anekdoty i záznamy jejich společné konverzace, které se nejprve šířily ústním podáním, až byly posléze za vlády dynastie Song zakomponovány do různých knih (sbírek, životopisů).⁴⁹ Později se tito tři buddhističtí mnichové, tzv. **Tiantaiská trojice** (viz. pozn. 22), stali inspirací pro čínské a japonské malíře. Nejčastěji byl zobrazován Han Shan společně s Shi Dem tak, že Han Shan držel v rukou svitek⁵⁰ a Shi De třímal koště. Podle těchto atributů se od sebe dají mniši rozeznat. Feng Gan je zobrazován buď v doprovodu svých dvou přátel,

⁴⁴ BLÁHOVÁ – LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 30-31 (předmluva).

⁴⁵ Jack Kerouac (1922-1969) byl americký spisovatel a básník, jeden z hlavních představitelů americké generace beatníků. Ta se vyznačovala především zájmem o zenový buddhismus a jazz.

⁴⁶ Jack Kerouac, *The Dharma Bums*, 1957.

⁴⁷ Anglický překlad Han Shanových básní od Garyho Snydera v knize *Riprap and Cold Mountain Poems* (1959).

⁴⁸ KEROUAC, *Dharmoví tuláci*, 1992, s. 288-289 (doslov).

⁴⁹ BLÁHOVÁ – LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 16-17 (předmluva).

⁵⁰ Tento svitek je poměrně často zmiňován v Han Shanových básních. Básník v nich říká, že vlastní pouze pár věcí, jako je oděv a „Jediný svitek“ či „svitek staré sůtry“ (viz. s. 31-32). Ten představuje jedinou pravdu buddhovské podstaty. (BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 176 (poznámka k básni)).

nebo sám jedoucí na tygru. Všechna vyobrazení prezentují mnichy podobným způsobem – jako směřící se, střapaté, do prostých oděvů oblečené muže⁵¹ (viz. Přílohy, s. 52).

⁵¹ RYŠAVÁ, *Nad nefritovou tůň jasný svit*, 1987, s. 240 (doslov).

5. Han Shanova poezie

5.1 *Celkový počet dochovaných Han Shanových básní a jejich odkaz*

Pětlabičných básní na pět set
Sedmdesát devět sedmislabičných
Tříslabičných básní dvacet jedna
Dohromady na šest set je jich
Sám se chválím, jak dobrou ruku mám
Řádky básní píši na stěny skal
Kdo by dokázal shromáždit mé básně
Jako matka by mi znovu život dal

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůň jasný svit*, 1987, s. 108)

Touto básní Han Shan naznačuje, kolik básní pravděpodobně vytvořil, celých 600. Dochovalo se jich však jen něco přes 300. Z výše uvedené básně vyplývá, že Han Shan nejhojněji používal pětlabičný verš, méně často pak verš sedmislabičný a jen zřídka verš tříslabičný. E. G. Henricks v předmluvě ke své knize uvádí přesný počet dochovaných Han Shanových básní, a to 311. Z 311 básní je 285 napsaných v pětlabičném verši, dvacet ve verši sedmislabičném a šest ve verši tříslabičném.⁵²

Poslední dva verše výše zmíněné básně i báseň následující vyjadřují Han Shanovo přání, aby se jeho básně zachovaly a aby sloužily jako poučení pro příští generace.

Máte-li doma Chan Šanovy básně
Jsou nad moudrosti všech klasických knih
Opište je, zavěste na zástěnu
A každou chvíli čítejte si v nich!

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůň jasný svit*, 1987, s. 104)

⁵² HENRICKS, *The Poetry of Han-shan: The Complete, Annotated Translation of Cold Mountain*, 1990, s. 12 (předmluva).

5.2 Chanový buddhismus (č. chan, j. zen)

Han Shan používá různorodou paletu témat, z nichž nejvýznamnější jsou jeho básně popisující hledání pravdy. Han Shan byl silně ovlivněn jak filozofií taoismu (č. daoia 道家), tak i filozofií buddhismu (č. fojiao 佛教), hledal správnou Cestu (č. Dao 道) a jedinou pravdu (č. fa 法/ fofa 佛法/ dao 道, skt. dharma,⁵³ p. dhamma) a podstatu bytí (buddhovskou podstatu, č. foxing 佛性). Škola čínského buddhismu, která v sobě zahrnuje spojení buddhistické meditační techniky a taoistických myšlenek, se nazývá škola meditační praxe – chan (česky známý jako čchan, j. zen). Její hlavní zájem se upírá na praktikování meditačních vnorů (č. chan 禪/禅, skt. dhjána, p. džhána) a vhledu. „Vnor je hluboké mentální ponoření, splynutí, sjednocení a má osm stupňů, čtyři hmotné a čtyři nehmotné džhány [...]. Tato meditační pohroužení jsou stavy mysli mimo oblast činnosti pěti smyslů, jejich činnost je v nich zastavena. Přestože všechny vnější smyslové vjemy ustaly, mysl zůstává aktivní, čilá a plně bdělá. Vnory bývají popisovány jako zážitky spojené s pocity extáze, radosti, hlubokého klidu a povznesení.“⁵⁴ Termínem vhléd (skt. vipašjana, p. vipassana) se označuje „jasnozřivost, uvědomění si čtyř ušlechtilých pravd;⁵⁵ [je to] jeden ze dvou zásadních činitelů meditace před procitnutím.“⁵⁶ Jinými slovy se chanová škola nazývá také **škola přímého přenosu**. Míní se tím přímý přenos vhledu beze slov a bez použití písemných instrukcí. Zvláštností této školy je používání různých slovních i fyzických metod, které uplatňoval učitel (mistr) na svého žáka. Mezi slovní metody patří například neřešitelné hádanky (č. gong'an 公案, česky známé jako koán) a rozmluvy

⁵³ Dharma je nauka, „Buddhovo učení, vycházející ze zákonité platnosti příčinně podmíněného řetězce znovuzrozdávání (skt. sansára, č. lunhui 輪迴/轮回) určeného zákonem karmanu (skt., p. kamma), vyjadřuje všeobsahující pravdu.“ (MILTNER, *Malá encyklopedie buddhismu*, 1997, s. 77)

⁵⁴ ŽIŽLAVSKÝ, *Buddhistická meditace*, 2008, s. 8-9.

⁵⁵ Čtyři vznešené (ušlechtilé) pravdy jsou součástí Buddhovy nauky. První vznešená pravda říká, že na tomto světě existuje utrpení a strast. Druhá vznešená pravda nachází příčinu tohoto utrpení – je jí touha, chtivost, žádostivost, „žízeň“ (skt. tršna, p. tahna). Třetí vznešená pravda podává návod, jak toto utrpení ukončit – potlačit žízeň, vymýtit žádostivost. A poslední, čtvrtá vznešená pravda poskytuje účinnou metodu ke zničení vášní – vznešenou (ušlechtilou) osmidílnou stezku. (MILTNER, *Malá encyklopedie buddhismu*, 1997, s. 33-34; WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 131-132). Vznešená (ušlechtilá) osmidílná stezka (skt. árijástāngamārga, p. ariyatthagikamagga) je návodem k dosažení osvícení. Obsahuje osm bodů, které by měl člověk usilující o osvícení dodržovat. Jsou jimi: správný náhled, správný záměr, správná řeč, správné chování, správné žití, správné úsilí, správné sebeupamatování (uvědomění, bedlivost) a správné soustředění. (MILTNER, *Malá encyklopedie buddhismu*, 1997, s. 34).

⁵⁶ MILTNER, *Malá encyklopedie buddhismu*, 1997, s. 228.

mezi žákem a učitelem ve formě nelogických otázek a odpovědí. Mezi fyzické metody patří například „náhlý, neobyčejně hlasitý výkřik, udělení neočekávané citelné rány, absurdní odpověď na logickou otázku, hluboce rouhavá poznámka o Buddhovi apod.“⁵⁷ Všechny tyto prostředky měly žáka dovést k rozpoznání jeho vlastní buddhovské podstaty. Šlo v podstatě o to, aby se žákova mysl v daný okamžik ustrnula a docílila tak bdělosti a prázdnoty.⁵⁸

Co se týče vzniku samotné školy chanu, datum jejího vzniku není jasné. Traduje se však legenda osvětlující založení této školy. Stalo se to ještě za života historického Buddha,⁵⁹ který jednou předával své učení na Supím vrchu davu zájemců, mnichům. Buddha tenkrát mlčel v bdělosti celou noc, zatímco udivení mniši nechápali takového Buddhovo jednání. Až k ránu zdvihl Buddha zvláštním gestem lotosový květ ve svých dlaních a jediný, kdo pochopil Buddhovo kázání beze slov a v danou chvíli dosáhl osvícení, byl mnich **Kasjapa Sthavira** (skt., p. Kassapa Théra). Proto se stal držitelem patriarchátu nové školy – chanu.⁶⁰ „Tento patriarchát pak byl přenášán z mistra na žáka až konečně 28. patriarcha **Bódhidharma** (skt., č. Putidamo 菩提達摩/菩提达摩; [...]) jej přenesl z Indie do Číny, kam podle tradice dorazil v roce 520 n. l.“⁶¹ Bódhidharma byl mnich původem z Indie, který jako misionář připlul roku 520 do jižní Číny (do Kantonu, č. Guangzhou) a odtud putoval na sever do Luoyangu. O Bódhidharmovi rovněž existuje legenda. Ta praví, že než se Bódhidharma rozhodl strávit devět let pohroužením do meditace s obličejem obráceným proti skále, odřízl si oční víčka, aby se ubránil usnutí. Ta odhodil a z nich vyrostly dva keře čajovníku, protože, jak je známo, čaj působí proti únavě.⁶² Po Bódhidharmovi se dalším držitelem patriarchátu stal **Huiké**, který byl zároveň prvním Bódhidharmovým žákem. Dalšími významnými patriarchy chanové meditační školy byli **Hongren**, **Shenxiu** a **Huineng**, který „zdůrazňoval radikální metodiku okamžitého osvícení *linzhi* [...]“.⁶³

⁵⁷ WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 335.

⁵⁸ WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 330-335.

⁵⁹ Historický Buddha, neboli Buddha Šákjamuni (č. Fo 佛/ Shijiamouni 釋迦牟尼/释迦牟尼; skt. Siddhártha Gautama, Šákjamuni, p. Siddhatta Gótama) žil asi v letech 564(3)-484(3) př. n. l. v Indii. Narodil se v královské rodině Šákjů. Celoživotním úsilím došel k poznání pravdy a k osvícení a stal se tak zakladatelem buddhismu. Nezaměňovat s obecným pojmenováním buddha, které označuje proclitnuvšího jedince. (MILTNER, *Malá encyklopedie buddhismu*, 1997, s. 56, 59).

⁶⁰ WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 331.

⁶¹ WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 332.

⁶² WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 332.

⁶³ WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 333.

5.3 *Buddhistické symboly v Han Shanově poezii*

Základní tezí buddhismu i chanu je, že buddhovská podstata je prázdná (to znamená nepodmíněná, její existence není ničím podmíněná, viz. pozn. 66), nepostižitelná, neměnná, není možné ji zničit, neumírá jako tělo a je přítomná v nitru každého člověka již od narození. Buddhovskou podstatu mají všechny lidské bytosti, nezáleží přitom na jejich inteligenci či charakteru. Problémem však je skutečnost, že lidé nejsou schopni svou buddhovskou podstatu rozpoznat, jelikož je jejich mysl zaslepená všemožnými tužbami a snahami a také negativními emocemi,⁶⁴ jejich mysl je nevědomá.⁶⁵ Člověk lpí na věcech i na druhých lidech, chce vlastnit a proto se celý život plahočí za kariérou, úspěchem a penězi, což ho ještě silněji připoutává v okolnímu světu. Buddhistická filozofie obsahuje také **učení o pomíjivosti** (č. wuchang 無常/无常, skt. anitjata, p. aničcata), které tvrdí, že náš život i všechny věci jsou pomíjivé, stejně tak i naše myšlenky, pocity a emoce se stále mění, přijdou a hned zase odejdou, a proto jim není třeba přikládat důležitost a nechávat se jimi ovlivňovat. Nejsou skutečné, protože se neustále mění. Jediné, co zůstává neměnné a věčné, je naše mysl. Jenomže člověk je zaslepen žádostivostí a vášněmi a strachuje se, že o získaný majetek a peníze přijde. Jeho touha po materiálních i smyslových požitcích vyvěrá z toho, že nepochopil nestálost všeho podmíněného, tedy všeho, co neexistuje samo o sobě, nýbrž je podmíněno existencí něčeho jiného. Tak je člověk nešťastný, trápí se a rodí se v něm negativní emoce jako strach, žárlivost, nenávist, zloba a další. Považuje okolní materiální svět za skutečný a ignoruje svůj svět vnitřní. Přitom je to naopak – okolní svět, svět mimo něj, je pouhá iluze a vnitřní svět je jediná pravá skutečnost. Když tedy člověk pochopí, že svět kolem něho je iluzorní, že pravou podstatou bytí je **prázdnota**⁶⁶

⁶⁴ Existuje pět hlavních rušivých pocitů – nevědomost (zmatenost, hloupost, neznalost), touha (připoutanost, ulpívání, chtivost), nenávist (hněv), žárlivost (závist) a pýcha. Jejich kombinací pak vzniká dalších 84 000 rušivých emocí. (NYDAHL, *Buddha a láska: Cesta ke šťastnému partnerství*, 2008, s. 95).

⁶⁵ Nevědomost (č. wuzhi 無知/无知, skt. avidja, p. avidždža) je kořenem všeho utrpení na tomto světě. Brání naší mysli rozpoznat její skutečnou buddhovskou podstatu. V buddhismu se nevědomostí míní neznalost správné cesty a konečného cíle. Opakem nevědomosti je moudrost (č. zhihui 智慧, skt. pradžña, p. pañña). (MILTNER, *Malá encyklopedie buddhismu*, 1997, s. 44; WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 131).

⁶⁶ Prázdnotou se v buddhismu míní „všeobecná vesmírná prázdnota všech věcí a jevů. Na tomto světě není nic obdařené samostatným bytím, [...] každé bytí je podmíněno nebo závislé od bytí jiného; jinak nikoli. Podle této doktríny jsou všechny věci sestavené věci pomíjivé, bez vlastní podstaty a strastné; [...]. Věci a jevy neexistují mimo prázdnotu, prázdnota jimi proniká a je jejich nositelem. [Věci] existují pouze jako pouhé zdání.“ (MILTNER, *Malá encyklopedie buddhismu*, 1997, s. 200). „To, co se v buddhismu nazývá prázdnotou a neexistencí věcí, prostě znamená, že nic neexistuje samo o sobě, ale vyrůstá z určitých

(č. kong 空, skt. śūnjata, p. suññata) a že jediná objektivně existující skutečnost je právě jeho buddhovská podstata, teprve potom dosáhne pravého poznání – **probuzení** ⁶⁷ (č. wu 悟/ niepan 涅槃, skt. nirvána, p. nibbána).

Následující dvě Han Shanovy básně obsahují důležité sdělení, apel na všechny hledače pravdy – buddhovskou podstatou je obdařen každý člověk, sídlí v jeho nitru, v srdci, a proto je nutné ji hledat uvnitř, nikoliv mimo. Žádné knihy ani slova ji za nás nenaleznou, musíme ji hledat sami v sobě.⁶⁸

*Vy horliví žáci cesty, říkám vám
že úplně zbytečně usilujete o pokrok
svou duchovní podstatu nosí každý v sobě
nelze ji sdělit slovem ani písmem
volejte – odpoví neomylně
bydlí však v tichu a zadržet se nedá
vězte, že nejlépe ji uchováte
nedopustíte-li její poskvěru*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 128)

*Mluvení o jídle nás nenasytí
žvanění o šatech nechrání před chladem
k nasycení je třeba oběda
mrazu neunikneš jen oblečen.
Neosvobodíte se od zkoumání a pochyb
tvrdíte, že následovat Buddhu je nemožné –
obraťte svůj pohled do srdce
a stanete se buddhou
nikdy jej nehledejte vně!*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 130)

podmínek. Tím je vysvětlena relativní podstata všeho vnějšího a vnitřního.“ (NYDAHL, *Jak se věci mají: Živé pojetí buddhismu*, 2005, s. 32).

⁶⁷ Nirvána, neboli vyvanutí, je stav nejvyšší blaženosti, jehož dosáhne ten, kdo se zbavil všeho pozemského lpění a žádostivosti. Tím se osvobodí od koloběhu znovuzrozdání. „Je to stav nejvyššího a nezazšího uvědomění a absolutního bytí, vrcholný cíl duchovního snažení všech opravdově upřímných buddhistů. [...] Nirvána je vstup do absolutní dokonalosti bytí, je to kvalitativní změna stavu. Kdyby to byl konec všeho, nemohlo by to být blaho. [...] Nirvána je absolutní negace všeho, co je strastné a pomíjivé.“ (MILTNER, *Malá encyklopedie buddhismu*, 1997, s. 145). Nejlepším předpokladem k dosažení buddhovství je zrození právě ve světě lidí. Ještě lépe se buddhovství dosahuje tomu, kdo se za tímto účelem stane mnichem, není to však podmínka. (WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 137-139).

⁶⁸ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 128 (poznámka k básni).

Han Shan se většinou vyjadřuje nepřímou a hojně používá symboly a metaforu. Jako symboly a metaforu zastupující buddhovskou podstatu Han Shan používá slova jako perla, klenot, poklad či drahokam. Tyto symboly konotují jedinečnost a krásu dané věci. Často bývají v básních obohaceny různými přívlastky zdůrazňujícími jejich vzácnost.

Nejčastějším a zároveň nejsrozumitelnějším symbolem pro buddhovskou podstatu je **perla**.⁶⁹ Perla se tvoří ve schránce perlorodky, podobně jako je buddhovská podstata přítomná v nitru každého člověka. Nejvzácnější perla bývá dokonale kulatá, hladká a lesklá, bez jediné vady, stejně taková je ve své přirozenosti i rozpoznaná buddhovská podstata. Perla je velice vzácná, pokud ji kdo vlastní, musí ji dobře střežit. Tak je to i s buddhovskou podstatou.

*Kdysi dávno jsem jen chudý žebrák byl
pro poklady druhých dosti jsem se natrápil.
Pak jsem si to celé znovu rozmyslel
ve vlastním domě pak hledal jmění.
Začal jsem kopat a našel skrytý klenot
dokonale čistou křišťálovou perlu.
Přišel však bohatý modrooký cizinec
s tajným záměrem tu perlu odkoupit.
Já jsem mu však řekl bez obalu:
Má perla se nedá ničím zaplatit.*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 134)

Dalším symbolem buddhovské podstaty je **drahokam**. Vytěžený drahokam musí být nejprve zpracován broušením a leštěním, teprve pak vynikne jeho čistota a lesk. Jeho charakteristickou vlastností je tvrdost, odolnost a stálost. Díky těmto vlastnostem drahokam připomíná buddhovskou podstatu. Pokud je o ni dobře pečováno, leskne se a září. Jak bylo pojednáno již na straně 30, buddhovská podstata je neměnná, stálá, nikdy se nenarodila a nikdy nezanikne, čímž je podobná stálosti drahokamu. V následující básni je použit výraz „strom z drahokamů“, což „je zároveň bájný strom, jehož listím se v taoistickém ráji živí Nesmrtelní.“⁷⁰

*O hoře Tchien-tchaj často jsem slýchal
Že je uvnitř ní strom z drahokamů skryt
Mluvil jsem jen o tom, že naň toužím vylézt
Přes rokle a skaliny však nelze cestu najít*

⁶⁹ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 134 (poznámka k básni).

⁷⁰ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 179 (poznámka k básni).

*Celý život provzdychal jsem kvůli tomu
Těžce jsem se protloukal, zbývá mi málo dní
Dneska tiše stojím, hledím do zrcadla
Závan větru jak by rozvál vlasy na skrání*

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůň jasný svit*, 1987, s. 197)

Neocenitelný **klenot** v nitru každého člověka je dalším ze symbolů pro buddhovskou podstatu.⁷¹ Klenot je malý, ale nesmírně vzácný předmět, jímž se lidé zdobí a kráší. Buddhovská podstata rovněž zdobí lidské tělo, i když je skrytá v jeho nitru.

*Tisíc životů, deset tisíc smrtí –
jak dlouho ještě?
Zrození a smrt, příchod a odchod –
jejich příčinou je zaslepenost.
Což ve svých srdcích nevidíte
ten neocenitelný klenot?
Pořád jak slepí osli
odevzdaně stejným směrem míříte.*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 110)

V této básni Han Shan zároveň upozorňuje na lidskou nevědomost a zaslepenost, která člověku zabraňuje spatřit v sobě buddhovský potenciál. Člověk se tak zmítá v koloběhu životů a smrtí, kterých je nespočet a které přinášejí jen samé utrpení, až do té doby, než dosáhne nirvány, procitnutí. Tento koloběh znovuzrozdování se v buddhistické terminologii nazývá **sansára** (skt., č. lunhui 輪迴/轮回). Je to „globální proces veškerého bytí.“⁷² Nemá počátek, ani konec, probíhá v cyklu a řídí se zákonem **karmanu** (skt., p. kamma), tj. zákonem příčiny a následku. „Každý čin přináší patřičný důsledek, jehož zrání trvá různě dlouhou dobu, a když plod činu dozraje, utrhne se a padne přímo na svého pachatele. Může se to stát za tohoto života, v životě příštím, ale i později. A protože všechny plody neuzrají v tomto životě, musí se každá bytost znovuzrodit, a to podle toho, jak si zaslouží, v různých stavech [oblastech dalšího zrození⁷³]. [...] Jak činy špatné, tak i činy dobré vedou k znovuzrození, neboť oboje zaslouží

⁷¹ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 110 (poznámka k básni).

⁷² WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 120.

⁷³ Všechny bytosti světa jsou rozděleny do tří hlavních oblastí bytí, které se dělí na další podoblasti. První oblast je oblast žádosti, která obsahuje šest podskupin: podsvětí, zvířecí svět, svět zemřelých, lidský svět, titánský svět a božský (nebeský) svět. Druhá oblast je oblast forem a třetí je oblast beztvareho bytí. (WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 120-123).

spravedlivou odplatu, a proto jest konat jen činy „nijaké“ – neutrální, které nesou jen „nijaké“ plody.“⁷⁴

Třetí a čtvrtý verš následující básně hovoří právě o karmanu:

*Jak jsem žil dosud, byl jsem příliš hloupý
Nechápal jsem věci, dnes to vím
Že jsem tak chudý, předchozí život určil
Dnes už na tom pranic nezměním
Jak má být, můj dnešní život plyne
Na žádném z obou břehů není člun
Těžko přejít rozvodněnou řeku
Neutonout v proudu dravých vln*

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůň jasný svit*, 1987, s. 200)

V některých básních je buddhovská podstata označována jako **poklad**. Pokladem se míní vzácnost ukrytá na tajném místě. Buddhovská podstata je také skrytá, v lidském těle, a je nehmatatelná. Je to poklad, který vlastní všechny bytosti, ale ne všechny si uvědomují jeho vzácnost.

*Tisícům zrození, desetitisícům skonů kdy jednou nastane konec?
Zrození, smrt, příchod a odchod v hlupce a slepce nás mění
Že v srdci poklad je bez falše, bez kazu, neuvědomili jsme si dosud
A stále jak slepý osel jdeme, kam nohy nás nesou, nepoučení*

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůň jasný svit*, 1987, s. 150)

Tato báseň je jiná verze překladu druhé básně z předcházející strany. Je zajímavé pozorovat odlišnost dvou různých překladů téže básně. Význam zůstává v obou básních zachován, mění se jen použití synonym – klenot/poklad.

Mezi další symboly pro jedinou pravdu buddhovské podstaty patří **jediný svitek**⁷⁵ a **jediné šaty**,⁷⁶ které básník – poutník v horách vlastní. Co se týče svitku, v jiné Han Shanově básni je použit ve slovním spojení „svitek staré sůtry.“ V tomto případě se může jednat o tzv. *Nirvánovou sůtru* (č. Niepanjing 涅槃經/涅槃经, skt. *Maháparinirvānasūtra*).

⁷⁴ MILTNER, *Malá encyklopedie buddhismu*, 1997, s. 109.

⁷⁵ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 176 (poznámka k básni).

⁷⁶ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 175 (poznámka k básni).

*Po celý život jsem dělal hlouposti
jednal lehce a snadno, smál se vážnosti
Nad kšefty ať si lámou hlavu jiní
já se držím svého Jediného svitku.
Proč bych ho měl dávat úhledně podlepit
a kamkoliv přijdu, strkat ho lidem pod nos?
Podle nemoci předepisují lék
vhodný prostředek k záchraně každé bytosti.
Je-li však tvá hlava prosta všech myšlenek
zbývá snad něco, co nelze nahlédnout?*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 176)

*Ted' už mám jen jedny šaty
nejsou z gázy a nejsou ani z hedvábí.
Ptáte-li se, jakou mají barvu
fialová ani červená je nezdobí.
V létě je nosím místo košile
v zimě se jimi přikrývám.
Po celý rok jen ty jedny
v zimě v létě rozličně je užívám.*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 175)

Stejně jako většina Han Shanových básní, i tato obsahuje dvě roviny, konkrétní a abstraktní. V konkrétní rovině ji lze chápat jako báseň o jediném oděvu, který Han Shan v horách vlastní. Nemá skoro žádný majetek, a tak i šaty má pouze jedny pro všechna roční období. Avšak v abstraktní rovině jsou jedny šaty symbolem „jediné pravdy buddhovské podstaty.“⁷⁷

Jednou z velmi řídkce užívaných metafor pro buddhovskou podstatu je **magická věž**.⁷⁸ Je použita jen v jedné Han Shanově básni.

*Za našich dnů se vyskytují lidé
kteří nejsou dobří, ale ani zlí.
Co to znamená být pánem v domě, nevědí
jak hosté bydlí hned tu, hned onde.
Ti však, kdo tráví čas tímto způsobem
nejsou nic víc než bezmocní zbedněnci.*

⁷⁷ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 175 (poznámka k básni).

⁷⁸ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 85 (poznámka k básni).

*I když i oni v sobě nosí magickou věž
přesto vedou jen otrocký život.*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 85)

V některých Han Shanových básních představují buddhovskou podstatu také **květy**.⁷⁹ Vypučelé květy nejspíš označují stav zrealizovaného buddhovství, tedy konečné vysvobození, osvícení. V předposledním verši následující básně se mluví o setbě – tedy zasévání dobrých a špatných skutků, které se projevují jako karmické zásluhy. Staré pravdivé přísloví říká: „Jak si zaseješ, tak i sklidiš.“ Lze jej dobře přirovnat k buddhistickému zákonu o příčině a následku – pokud člověk činí dobro a pomáhá druhým, v příštích životech se tyto dobré činy projeví jako nejrůznější kladné věci (štěstí, úspěch, krása, bohatství atd.) Naopak pokud zasejeme zlo, vrátí se k nám i v dalších zrozeních.

*Můj dům nemá žádné malované podpěry
zelený les je mi domovem.
Jeden lidský život v mžiku uplyne
nekonečné spory nelze řešit slovy.
Chceš na druhý břeh, ale nestavíš si vor
tvá touha po květech tebou smýká sem a tam.
Neseješ-li dobré dílo dnes
kdy asi uvidíš květy vypučelé?*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 133)

Stejným významem jako květy je obdařen i další symbol - **lotosový květ**. Lotosový květ je v buddhismu symbolem krásy a čistoty těla, řeči a mysli. Pokud se jedná o plně rozkvetlý květ lotosu, značí osvícenou mysl člověka.

*V prohlubni skály jak mezi hrby velblouda sedím
Potůček v úbočí ubíhá – chladno a mráz
Tiše se raduji z krásy, jež přináší štěstí
Šerá mlha mezi vrcholy bloudí, zastírá je a mizí zas
V blažené pohodě prodlévám na místě, kde se lze najít
Stíny stromů se dlouží, slunce začíná zacházet
Sám se tak rozhlížím po krajině svého srdce
Kde z bláta raší a rozvíjí se lotosu květ*

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůňí jasný svit*, 1987, s. 85)

⁷⁹ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 133 (poznámka k básni).

V následující básni je užita řada různých symbolů jako mlha, oblaka, odlesk měsíce a chladné vody, o kterých je blíže pojednáno v následujících odstavcích. V osmém verši je použit další symbol pro buddhovskou podstatu. Jsou jím žadeitové vrcholky, tedy **šedozenomodré vrcholky hor**.⁸⁰

*Dnes jsem seděl pod skalním převisem
dokud se konečně všechna mlha nezvedla.
Jedna přímá cesta, jiskřivý chlad potoka
osm tisíc stop, vrcholky barvy žadeitu.⁸¹
V mírném ranním světle bílá oblaka
v noci mihotavý odlesk jasného měsíce.
Nyní jsem čistý bez poskvrny
jaká starost by mohla zahalit mou mysl?*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 208)

Dalšími velice častými symboly jsou symboly představující dosažené probuzení, poznání pravdy, pochopení pravé a nejvlastnější podstaty. Nejhojněji používaný symbol pro toto poznání je **hora** nebo **vrchol hory**.⁸²

*Nad vrcholkem hory Chan-šan
osamělý měsíc
prozařuje průsvitný vesmír
v němž není vůbec nic.
Měj v úctě tento přirozený klenot
nezměrné ceny
který se skrývá v Pěti vlastnostech
v tělo vnořený.*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 203)

*Kdysi jsem dávno procházel ta místa
Dnes sedmdesát let v nich minulo jak vzdech
S přáteli se již nenavštěvujeme
Jsou pochováni v starých domovech
Ač hlavu mám dnes už docela bílou
Horu v oblacích tu střežím celý čas
Mám-li co vzkázat těm, co přijdou po nás?
Proč dávná slova nepřečíst si zas?*

⁸⁰ GRUBEROVÁ, *Prázdné hory jsou plné větru a deště*, 2002, s. 31 (předmluva).

⁸¹ Žadeit, nebo také jadeit, je vzácný kámen nečastěji šedé až zelené barvy používaný k výrobě uměleckých předmětů, zejména v Číně.

⁸² BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 186 (poznámka k básni).

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůň jasný svit*, 1987, s. 184)

Měsíc v úplňku,⁸³ dokonale kulatý, chladný, jasný a osamocený na temné obloze znázorňuje čistou, prázdňovou a radostnou mysl probuzeného člověka.

*Široká stuha nesčetných hvězd
hlubokou nocí prozáří
osamělé světlo ozařuje útes
měsíc ještě neklesl
nádherný jas dokonalé koule
z nebroušeného jaspisu
ta koule zavěšená na černém nočním nebi
je moje mysl*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 205)

*Osamělý kotouč luny na vrcholu Chan-šanu
Vše prozářil, jasně zřít je, jak je prázdňová v jeho jasu širá prázdnota
Svrchovaná příroda má poklady, jejichž vzácnost slovy nevypovíší
Tělo mizí, zanecháno, kde zůstala i paterá neproniknutelná temnota*

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůň jasný svit*, 1987, s. 199)

*Před horským štítem sám tiše sedím
Luna v úplňku celičké nebe projasní svým světlem
Mezi všemi tvary vystupujícími ze tmy
Jenom kotouč luny sám jediný není ničím osvětlen
Ovšem duch, ten také vždy sám ze sebe se zjasní
Prázdňem plný i nejnepostižitelnější obsáhne svou prázdnotou
Až když se mi ukázala, vidím teď tu lunu
Lunu, jež je přece myslí mou*

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůň jasný svit*, 1987, s. 208)

*Všechny hvězdy jak v řadách vyrovnány, v třpytné noční hlubině
Na samém vrcholku osamělá lampa, ještě nezašla luna
Celá, tak úplná paprsků záře, nad všechno ostatní jasnější je
Na prosvětleném nebi zavěšena to přece svítí a září mysl má*

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůň jasný svit*, 1987, s. 162)

⁸³GRUBEROVÁ, *Prázdňé hory jsou plné větru a deště*, 2002, s. 33 (předmluva).

Měsíční svit nebo také **odraz měsíce na vodní hladině** představují Buddhovo učení (dharmu, viz. pozn. 53). Protože se měsíc přirozeně zrcadlí na jakékoliv vodní ploše, znamená to, že Buddhovo učení je univerzální⁸⁴ – platí pro všechny bytosti bez rozdílu, jelikož všechny bytosti mají buddhovskou podstatu, potenciál stát se buddhou (probuzeným).

*Má mysl je jak měsíc na podzim
čistě se zrcadlí ve smaragdovém rybníce –
Ach ne, to nelze ničím znázornit
marně hledám způsob jak to vyjádřit.*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 209)

*Výš, výš než všechny vrcholky
nad které hledím – širošírá dálka,
sedím tu sám, zapomněl na mě svět
měsíc se odráží v chladném prameni.
Ten v prameni však není měsíc
měsíc pluje po černém nebi sám.
Zpívám tuto píseň pro vás
ostatně v ní není žádný čchan.*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 39)

V této básni Han Shan spojil dva symboly pro probuzenou mysl, tedy jasný měsíc a chladný pramen. „Měsíc, jenž se zrcadlí ve vodě, ale ve skutečnosti je na nebi, je konvenční přírůbek k učení čchanového mistra, jehož slova zrcadlí pravdu, aniž by sama byla pravdou.“⁸⁵

Méně častým symbolem probuzení je také **strom poznání**. Vykvetlý strom poznání představuje zrealizované osvícení.

*Můj domov je v skrytu, stranou všeho
Vzdálen hluku, prachu, žiji sám
Tři stezky jsem prošlapal si travou
Rozhlédnu se, jen oblaka za sousedy mám
Zatoužím po písni – zazpívají ptáci
Chci se ptát po smyslu bytí, což tu koho najdete?
Strom poznání, zatím ještě slabý*

⁸⁴ GRUBEROVÁ, *Prázdné hory jsou plné větru a deště*, 2002, s. 33 (předmluva).

⁸⁵ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 39 (poznámka k básni).

Za pár let na jaře náhle rozkvetě

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůň jasný svit*, 1987, s. 111)

Obrazy **zapadajícího slunce** a **slunečních paprsků** nejsou v Han Shanových básních tak časté, objevují se jen zřídka a značí „osvícení dosažené v pozdním věku.“⁸⁶

Naopak **pramen** či **vody**, které jsou průzračné, chladné, studené, mrazivé a ledové, stejně jako **chlad**, **mráz**, **led**, **sníh**, ale i **průzračnost**, **čistota**, **jas**, **světlo** a **ticho** - to vše jsou symboly uskutečněného probuzení.⁸⁷

Pramen je průzračný a jiskří jako drahokam

*nahlížím hluboko k základům
své pravé podstaty
žádná myšlenka netíží mé vědomí
kterým nepohnou ani myriády světů
neboť se už ničím zbytečně nerozbouří
a trvá přes nespočetné kalpy⁸⁸ –
jestliže jednou dospěješ až sem
pochopíš, že toto poznání nemá rub*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 132)

Negativními symboly jsou **mraky**, **mlhy** a **deště halící hory**, které symbolizují strasti pomíjivého světa tužeb a iluzí.⁸⁹ Pokud vrchol hory znázorňuje probuzení, vše, co horu zahaluje, jsou strasti provázející člověka na jeho cestě k osvobození. Stejně tak může být mrak symbolem zatemnělé mysli, která není schopna dohlédnout vrcholek hory (pravou podstatu bytí).

⁸⁶ GRUBEROVÁ, *Prázdné hory jsou plné větru a deště*, 2002, s. 33 (předmluva); BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 200 (poznámka k básni).

⁸⁷ GRUBEROVÁ, *Prázdné hory jsou plné větru a deště*, 2002, s. 35 (předmluva).

⁸⁸ „Buddhismus, podobně jako hinduismus, uznává neustávající sled období vzniku, růstu a zániku světa během [...] nesmírně dlouhých období, nepokouší se však jejich délku vyčíslit, [...]. Jedno období trvání vesmíru [tedy jedna kalpa] je podle Buddhova líčení delší nežli čas, potřebný k tomu, aby všechny hory světa, na sebe navršené, takže vytvoří jednu velkou horu, zmizely tím, že se o ně jednou za stoleté oře roucho kolemjdoucího poutníka.“ (WERNER, *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko*, 2002, s. 124). Podle *Malé encyklopedie buddhismu* (MILTNER, 1997, s. 107) je kalpa (skt., p. kappa) jeden ze čtyř věků velevěku. V prvním věku velevěku se rodí bytosti, v druhém věku vznikají vesmírné objekty jako Slunce a Měsíc a probíhá vývoj společnosti, ve třetím věku se počíná ničení světa a ve čtvrtém věku je tato zkáza završena a vše začíná nanovo. Vladimír Miltner uvádí i přesnou délku trvání jedné kalpy – je to 4 320 000 000 let.

⁸⁹ GRUBEROVÁ, *Prázdné hory jsou plné větru a deště*, 2002, s. 31 (předmluva).

*Mnohý současník hledá stezku oblak
stezka oblak – temná a bez návěstí.
Ostré štíty, strmé a nepřístupné
do vzdálených strží světlo nepropustí.
Vpředu i vzadu nefritové skály
od západu k východu táhnou bílá oblaka.
Ptáte se, kde stezku oblak najdete?
Stezka oblak – vede v prázdnotě.*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 186)

*Jak ledová je zima v hloubce hor
odedávna, nejen v tomto roce
zubaté štíty, věčné sněhy
temný les vydechuje chuchvalce mlhy
tráva tu vyroste až po žních
listy opadají dřív, než přijde podzim
poutník zde – zbloudilý
vyhlíží, vyhlíží, však nezahledne slunce*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 187)

Ovšem ne všechny mraky v Han Shanových básních symbolizují obtíže a překážky na cestě za pravdou. Některé mohou znamenat rovněž vznešenou samotu.⁹⁰ Poutník přebývá sám v horách, které neustále halí mraky, nikde není živého člověka, pouze švitořící ptáci a divoká zvěř.

Co se týče zvířecích symbolů, poměrně zajímavým symbolem je **tygr**, který představuje skryté vášně a rušivé pocity (viz. pozn. 23 a 64) pokoušející se svést člověka z jeho cesty poznání prázdnoty.⁹¹ V následující básni autor v konkrétní rovině popisuje své setkání s tygry v hustém křoví. Není nijak ozbrojen, a přitom se jich nebojí. V symbolické rovině se jedná o vášně dotírající na člověka (autora básně), který již pochopil neohroženost⁹² vlastní mysli, a tudíž z nich nemá strach. Rudé večerní slunce v prvním verši implikuje osvícení, jehož autor dosáhl ve vyšším věku.

⁹⁰ GRUBEROVÁ, *Prázdné hory jsou plné větru a deště*, 2002, s. 32 (předmluva).

⁹¹ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 200 (poznámka k básni).

⁹² Neohroženost spolu s radostí a soucitem se objevují jako přímý důsledek zrealizovaného osvíceného vhledu. Člověk již plně chápe, že jeho podstata je nezničitelná, proto se objevují tyto přirozené vlastnosti mysli. (NYDAHL, *Jak se věci mají: Živé pojetí buddhismu*, 2005, s. 25).

*Nad západním převisem rudé večerní slunce
svou září zalévá trávou a stromy.
Ale tam, na jednom travnatějším místě
v houští sosen a popínavých rostlin
číhá několik tygrů.
Jakmile si mne všimli, zježili srst.
Já nemám v ruce ani nůž.
Proč tedy netuhnu a nekamením strachy?*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 200)

Mezi taoistické symboly patří například **jeřáb**, který představuje dlouhověkost, nesmrtelnost, věčný život a též moudrost. V následující Han Shanově básni je symbol nesmrtelnosti znásoben užitím dalšího symbolu pro věčný život, a tím je **broskvoň** či její plod - **hořká broskev**.⁹³

*Bílý jeřáb s větévkou broskvoně v zobáku
odpočíval pouze každých tisíc mil
mířil do pohádkové země Pcheng-laj
tou větévkou se cestou nasytil.
Jenže před cílem mu vypadalo peří
daleko od hejna mu ztěžklo srdce
a když se vrátil do starého hnízda
žena a děti starce nepoznaly.*

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 162)

Dalším živočichem, který v básních vystupuje jako symbol, je **jelen**. Zosobňuje svobodmilovnou povahu.⁹⁴ Je pravděpodobné, že jelenem je v následující básni míněn sám Han Shan, který utekl ze světa lidí do hor, aby tam žil svobodně a volně podle svých představ a aby dosáhl pravého poznání. Žádala si to jeho přirozenost, jeho divoké srdce.

*V hlubokém lese žije jelen
pije vodu, okusuje trávou
ke spánku ukládá své tělo pod strom
tak záviděníhodně prost všech vášní.
Kdyby však jelena někdo zavřel
do nádherné síně
kdyby mu nabízel ty nejvybranější pochoutky
po celé dny by se jich ani nedotkl
a jenom by stále více hubnul a chřádnul.*

⁹³ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 162 (poznámka k básni).

⁹⁴ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 122 (poznámka k básni).

(CHAN-ŠAN, Básně z Ledové hory, 1998, s. 122)

Většina Han Shanových básní má dvě významové roviny – konkrétní a symbolickou.⁹⁵ To znamená, že jeho básně je možno chápat doslova tak, jak jsou psány, nebo v nich pod konkrétními slovy hledat symboly a náznaky. Velice dobrým příkladem tohoto jevu jsou básně popisující svízelnou cestu k vrcholu hory, který ční nad oblaka a je zahalen mlhami. V symbolické rovině je však tímto způsobem popisováno strastiplné hledání pravdy ve světě tužeb (mraky a mlhy). Jediným způsobem, jak procitnout ze zatemnělosti, je pochopení prázdnoty všech jevů (viz. pozn. 66). Cesta je obtížná, bahnitá, kluzká, hrbolatá a znesnadňuje člověku rychlejší pohyb na cestě k vrcholu hory (probuzení). Okolní horská příroda člověku v jeho cestě nijak nepomáhá, právě naopak, je nelítostná.

*Lidé hledají cestu nad oblaka
Cesta do oblak není vyznačena, stopy k ní nevedou
Hory jsou vysoké, srázy strmí
I do nejširších průsmyků zřídka paprsky proniknou
Vpředu i vzadu všude zelené srázy
Na východ i na západ bílá oblaka, kam oči dohlédnou
Chcete znát, kudy cesta do oblak vede?
Cesta do oblak vede prázdnotou*

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůňí jasný svit*, 1987, s. 136)

*Přál jsem si dorazit k Východnímu štítu
Jak dávno nevím již a léta jdou
Od včerejška teď šplhám, větví vstávie se chytám
V půl cesty zaskočen větrem a mlhou
Stezka je úzká a šat mi v ní vážne
Mech kluzký, střevíc v něm nemůže dál
Zastavil jsem se pod rudým stromem
Abych tu v bílých oblacích nocoval*

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůňí jasný svit*, 1987, s. 138)

*Šerá, tak šerá je cesta na Mrazivou horu
Srážné, tak srážné jsou břehy, pod nimiž ledová říčka protéká
Tolik halasu zní kolem – vždycky jsou tu ptáci
Tak pusto a zároveň prázdno – nikde tu nepotkáš člověka*

⁹⁵ BLÁHOVÁ - LOMOVÁ, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 186 (poznámka k básni).

*Ostre, tak ostře tu vítr do tváře řeže
Sněží a sněží, sníh mi závějí pokrývá tělo i tvář
Jitro jde za jitem a nevidíš slunce
Rok za rokem jde a jaro tu nepoznáš*

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůň jasný svit*, 1987, s. 141)

Han Shan se v několika svých básních vyjadřuje proti zabíjení zvířat za účelem získání masa k obživě. Tvoří to špatné karmické zásluhy a je to proti lidské přirozenosti. Zároveň nezabíjení a neubližování je součástí jednoho z bodů vznešené osmidílné stezky (viz. pozn. 55) - správného konání (chování), jíž by se mnich usilující o osvícení měl řídit. Sám Han Shan se pojídání masa zříká a raději chodí po lese a sbírá plody a byliny, z kterých si vaří husté odvary.

*Vepři požírají maso mrtvých lidí
Lidé maso mrtvých vepřů jídají
Vepři si pach lidí neoškliví
Lidé dokonce, že maso vepřů voní, říkají
Vepř když pojde, nechť do vody ho hodí
Člověk když zemře, nechť do země pohřbí ho
Jedno druhé nemá pohlcovat
Lotosový květ rozkvétá, kde vyvěrá pramen všeho živého*

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůň jasný svit*, 1987, s. 23)

*Vám, jedlíci masa, chtěl bych říct:
Moc času k jídlu vám už nezbyvá.
V tomto životě sklízíte, co v minulém jste zasel
a dnes už jste si zařídili příští.
Přesto se staráte jen o okamžité blaho
a nemáte hrůzu z utrpení dalších životů.
Jednou vlezla krysa do džbánu ze zásobami*

a když se nažrala, už nevylezla na světlo.

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 83)

*Tak často hladov a prokřehlý
Co živ jsem nezabil zvíře či rybu pro nasycení
[...]*

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůň jasný svit*, 1987, s. 67)

[...]
Když je mi zima, zapálím si malý ohýnek
když mám hlad, uvařím si polévku z bylin.
[...]

(CHAN-ŠAN, *Básně z Ledové hory*, 1998, s. 199)

V následující básni Han Shan použil obraz mrtvého stromu jako vyjádření **pomíjivosti**. Pomíjivé je vše, co je podmíněné. Pouze mysl je nepodmíněná, proto je věčná a nezničitelná.

Včera jsem se toulal bez cíle po vrcholu
Dolů do propasti hluboké tisíc stop popatřil
Těsně při okraji strže tam rostla osamělá akácie
Vítr ji vyvrátil, korunu vedví rozlomil
Pod přívaly deště již zcela opadala
Slunečním žářem je na popel sežehlá
Těžce jsem vzdychal, vida, jak v plném květu
Ted' v pouhou hromádku prachu ztlela

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůňí jasný svit*, 1987, s. 144)

Pro neosvícenou mysl, tedy mysl zastíněnou nevědomostí, je charakteristický **pocit oddělenosti**, tedy rozlišování mezi já a ty, tady a tam. Taková mysl nechápe, že „subjekt, objekt a aktivita od sebe nejsou odděleny,“⁹⁶ jinými slovy „že pozorovatel, pozorovaný objekt i samotný akt pozorování se vzájemně podmiňují a ve skutečnosti jsou součástí jednoho celku.“⁹⁷ „Neosvícenou mysl [proto] můžeme přirovnat k oku, které vidí vše vně i uvnitř, ale není schopno spatřit samo sebe.“⁹⁸

Vídám lidi, jak se zabývají Texty
Podle jejich slov se zdají jasné všem
Ústa vracejí je, srdce při tom není
A tak v rozporu jsou ústa se srdcem
Srdce pravdivé je, nezná předstírání
V nic je nevtahujte, věřte pouze v ně
Samo od sebe se probudí a poddá
Nechte jemu, co je jeho jedině
Když jen v určitý čas zcela ovládnuto
Mizí předěl, co je uvnitř a co vně

⁹⁶ NYDAHL, *Jak se věci mají: Živé pojetí buddhismu*, 2005, s. 27.

⁹⁷ NYDAHL, *Jak se věci mají: Živé pojetí buddhismu*, 2005, s. 22.

⁹⁸ NYDAHL, *Jak se věci mají: Živé pojetí buddhismu*, 2005, s. 22.

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůňí jasný svit*, 1987, s. 191)

S pocitem oddělenosti souvisí **odvrhování nepříjemného a přitahování si příjemného**, ať už se jedná v obou případech o věci, zážitky, pocity nebo osoby. Člověk lpí na tom, co je mu příjemné a naopak opovrhne tím a vyhýbá se tomu, co mu nepřináší libé pocity. Lpění se mění na chtění a nechť v závist, což jsou rušivé pocity.⁹⁹ Když člověk dosáhne probuzení, nevnímá již pocit oddělenosti vlastní mysli, už na ničem nelpí a nic neodvrhne, zkrátka prožívá vše jako bohatství vlastní mysli.

*Chan Šan promlouvá k vám tato slova
Na ta slova nikdo nic nedbá
Sladkost medu ochutná rád každý
Hořkost elixíru stěží kdo vychutná
Radost činí, co s naším cítěním ladí
Prudký hněv vyvolá, co se přičí našim zásadám
Jak bych hleděl na dřevěné loutky:
Bez života, sotva hru dohrály, je tak vídávám*

(CHAN ŠAN, *Nad nefritovou tůňí jasný svit*, 1987, s. 145)

⁹⁹ NYDAHL, *Jak se věci mají: Živé pojetí buddhismu*, 2005, s. 23.

6. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo vytvoření přehledu buddhistických symbolů v Han Shanově poezii a jejich rozbor. Byl to úkol nelehký, avšak velice zajímavý. Han Shanova poezie je velmi bohatá na symboly a při prvním čtení jeho básní nebylo snadné některé z nich rozeznat. Postupným znovupročítáním básní a komentářů českých překladatelek se však symboly stávaly jasnějšími a srozumitelnějšími. Jak už bylo zmíněno výše, Han Shanovy básně jsou zajímavé především proto, že jsou psány ve dvou významových rovinách, v konkrétní a symbolické, a tudíž nejsou přínosem a kvalitním čtením jen pro čtenáře profesionály znalé východní filozofie, nýbrž i pro laické čtenáře, kteří v básních nemusí rozpoznat jejich symbolický obsah a spokojí se s jejich konkrétním významem. Z toho důvodu jsou Han Shanovy básně tolik oblíbené, což dokazuje také fakt, že obě básnické sbírky jeho básní přeložených do češtiny (viz. pozn. 27 a 28) jsou k vypůjčení i v naší rožnovské knihovně, která je opravdu malá, ale disponuje kvalitní literaturou. Troufám si tedy tvrdit, že Han Shan je v České Republice poměrně dobře známý, především mezi mladými lidmi (tvrdím to proto, že více mých sečtělých přátel tohoto autora zná a také od něj něco četli). Ve světovém měřítku je Han Shan známý zejména mezi sinology a překladateli čínské literatury, o čemž svědčí množství studií o tomto básníkovi. Han Shan je zkrátka oblíben díky své záhadnosti, která je umocněna nepodloženým autorstvím jeho básní a nejistou datací jak jeho básní, tak jeho biografických údajů narození a smrti. Jeho osoba je opředena legendami a jeho způsob života ve studené jeskyni ve vysokých horách bez rodiny, přátel a kariéry je natolik fascinující právě proto, že v dnešním světě už je takřka neuskutečnitelný. A také proto, že v dnešním konzumním světě neexistuje mnoho jedinců, kteří by se k takovému zásadnímu kroku byli schopni odhodlat. Z tohoto důvodu se svobodmilovní lidé uchylují ke čtení básní tangských mistrů, v nichž mohou prožít chvíli jako poustevníci a pozorovat krásy přírody. Doufám, že tato práce bude alespoň malým přínosem pro ty, jež Han Shanovu poezii znají a zajímavou inspirací pro ty, kteří ji ještě neznají.

7. Resumé v anglickém jazyce

In my bachelor thesis I focus on buddhist motifs and symbols in Tang poetry, especially in Tang poet Han Shan's work. Han Shan was an ordinary man, a peasant, who had left his family and went away to the Tiantai mountains in today's province of Zhejiang. He became a hermit, he lived in a harmony with the nature and according to principles of chan buddhism. He wrote about 300 poems which were found spread all around the area. These poems were collected and organized into a poem collection. But his authorship has not been proved. His life and work are full of legends. It is possible, that Han Shan never existed and the poems attributed to him were written by someone else.

This bachelor thesis is divided into three main parts:

1. The buddhist motifs in Tang poetry
2. Han Shan
3. Han Shan's poetry

In the third part of my bachelor thesis I analyse the buddhist symbols in Han Shan's poetry. His poetry has got two sematic levels, the first is specific and the second is symbolic. He covers in symbols the words as Buddha's nature, the enlightenment and the journey to the recognition of all phenomenons' emptiness. He himself sought his own awakening in the nature, in the world away from people and all the desires and sufferings of human life.

After Han Shan's death, he was worshiped as a Buddhist saint and a model for all Taoists. Han Shan and his way of life became also an inspiration for the American beat generation, mainly for Jack Kerouac. Nowadays, his poems are again read and favoured among readers.

8. Prameny a literatura

Prameny

CHAN ŠAN. *Nad Nefritovou tůňí jasný svit.* Praha: Odeon, 1987. 250 s. Vybrala, uspořádala, z čínských originálů přeložila a doslov napsala Marta Ryšavá.

CHAN-ŠAN. *Básně z Ledové hory.* Praha: DharmaGaia, 1998. ISBN 80-85905-35-3. Uspořádaly, přeložily a poznámkami opatřily Alena Bláhová a Olga Lomová.

Sekundární literatura

BLÁHOVÁ, Alena - LOMOVÁ, Olga. Předmluva ke knize *Básně z Ledové hory.* Praha: DharmaGaia, 1998. ISBN 80-85905-35-3.

GRUBEROVÁ, Ivana. Předmluva ke knize *Prázdné hory jsou plné větru a deště: Antologie básní korejských zenových mistrů.* Praha: DharmaGaia, 2002. ISBN 80-85905-95-7.

HENRICKS, Robert G. *The Poetry of Han-shan: The Complete, Annotated Translation of Cold Mountain.* Albany: State University of New York Press, 1990. (dostupné online z <http://books.google.com/books?id=1KXtq5qTJ84C&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false> ke dni 10.10.2011)

KEROUAC, Jack. *Dharmoví tuláci.* Praha: Winston Smith, 1992.

LIU, James J. Y. *The Art of Chinese Poetry.* London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 1962.

LOMOVÁ, Olga. *Čítanka tangské poezie.* Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-044-0.

LOMOVÁ, Olga. *Poselství krajiny: Obraz přírody v díle tchangského básníka Wang Weje.* Praha: DharmaGaia, 1999. 242 s. ISBN 80-85905-56-6.

MILTNER, Vladimír. *Malá encyklopedie buddhismu.* Praha: Vydavatelství a nakladatelství Práce, 1997. ISBN 80-208-0394-7.

NYDAHL, Lama Ole. *Buddha a láska: Cesta ke šťastnému partnerství.* Brno: Bílý deštník, 2008. ISBN 978-80-903821-2-1.

NYDAHL, Lama Ole. *Jak se věci mají: Živé pojetí buddhismu.* 5. revid. vyd. Brno: Bílý deštník, 2005. ISBN 80-239-2497-4.

PULLEYBLANK, Edwin George. *Linguistic Evidence for the Date of Han-shan.* In *Studies in Chinese Poetry and Poetics*, ed. Ronald C. Miao, San Francisco: Chinese Materials Research Center, 1978, s.163-195.

RYŠAVÁ, Marta. Předmluva a doslov ke knize *Nad Nefritovou tůňí jasný svit.* Praha: Odeon, 1987. 250 s.

STAMBLER, Peter. Předmluva ke knize *Encounters with Cold Mountain.* Beijing: Panda Books, Chinese Literature Press, 1996.

WERNER, Karel. *Náboženské tradice Asie: Od Indie po Japonsko.* Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2978-1.

WU, Shiyu. *A Study of Han-shan.* *T'oung pao* 45.4-5 (1957), s. 392-450.

ŽIŽLAVSKÝ, Roman. *Buddhistická meditace.* Praha: TRITON, 2008. ISBN 978-80-7387-184-0. (dostupné online z http://www.ereading.cz/nakladatele/data/ebooks/636_preview.pdf ke dni 23.10.2011)

Seznam příloh

Obr. 1: dostupné online z <http://www.dabase.org/madmonks.htm> ke dni 18.10.2011

Obr. 2: dostupné online z <http://www.dabase.org/madmonks.htm> ke dni 18.10.2011

Obr. 3: dostupné online z <http://www.gardendigest.com/zen/hsind.htm> ke dni 18.10.2011

Obr. 4: dostupné online z <http://blog.hanshan.org/#post33> ke dni 18.10.2011

Obr. 5: dostupné online z <http://www.museumportal-berlin.de/startseiteninhalte/blickfang/ein-haengerollen-triptychon-im-museum-fuer-asiatische-kunst.html> ke dni 18.10.2011

Přílohy

Obr. 1: Yen Hui (13.stol.)
Shi De a Han Shan

Obr. 2: Tenshó Shúbun (15.stol.)
Han Shan a Shi De

Obr. 3: Kaihoku Yusho (1533-1615)
Shi De a Han Shan

Obr. 4: Luo Ping (1733-1799)
Han Shan a Shi De

Obr. 5: Kanó Tanyú (1602-1674)
Feng Gan s tygrem a drakem mezi mraky